

واقبال

کلمہ
ضرب

پندرہویں

سید محمد تقویم الحق کا کاخیل

د علامه اقبال (رح)

ضرب کلیم

پښتو ترجمه

سید محمد تقویم الحق کا کاخیل

پیژند کلو

مولانا عبد القادر

پښتو اکیڈمی پښتور یونیورسٹی

سلسلہ مطبوعات اقبال اکیڈمی کراچی - پاکستان

دسمبر ۱۹۶۷ء	-	-	-	-	-	-	پومیر حل
(۱۰۰۰) یوزر	-	-	-	-	-	-	تعداد
10.00 لس روپی	-	-	-	-	-	-	قیمت

پہ اہتمام دخیال بخاری

پہ شاہین پرنٹنگ پریس پینپور کئے چاپ شو

ن مضمونونو فهرست

* داعلی حضرت نواب سر حمید الله خان فرمانروائے بہوپال

پہ خدمت کتبے

* لوستونکو تہ -

* تمہید -

مخ	مضمون	نمبر شمار	مخ	مضمون	نمبر شمار
۱۵	شکر او شکایت	۱۰	۵	اسلام او مسلمان	
۱۶	ذکر او فکر	۱۱	۶	سحر	۱
۲۶	د حرم ملا	۱۲	۷	لا الہ الا اللہ	۲
۱۷	تقدیر	۱۳	۸	تن پہ تقدیر	۳
۱۸	توحید	۱۴	۹	معراج	۴
۱۹	علم او دین	۱۵	۱۰	د یو فلسفے وھلی	۵
۲۰	ھندی مسلمان	۱۶		سیدزادہ پہ نوم	
			۱۱	زمکہ او آسمان	۶
۲۱	د تورے آزادیو پہ اعلان	۱۷	۱۲	د مسلمان زوال	۷
			۱۳	علم او عشق	۸
۲۲	جہاد	۱۸	۱۴	اجتہاد	۹

۳۶	د قلندر پيژندگلو	۳۶	۲۳	قوت او دين	۱۹
۳۷	فلسفه	۳۷	۲۴	فقر او بادشاهي	۲۰
۳۸	د خدايې ځلمي	۳۸	۲۵	اسلام	۲۱
۳۹	کافر او مومن	۳۹	۲۵	ابدي ژوند	۲۲
۴۰	په حقه مهدي	۴۰	۲۶	سلطاني	۲۳
۴۱	مومن	۴۱	۲۷	صوفي ته	۲۴
۴۲	محمد علي باب	۴۲	۲۸	فیرنگي و هله	۲۵
۴۲	تقدير	۴۳	۲۹	تصوف	۲۶
۴۳	اے روح محمد (صلعم)	۴۳	۳۰	هندي اسلام	۲۷
۴۵	اسلامي مدنيت	۴۵	۳۱	غزل	۲۸
۴۶	امامت	۴۶	۳۲	دنيا	۲۹
۴۷	فقيري او راهبي	۴۷	۳۲	نمونځ	۳۰
۴۸	غزل	۴۸	۳۳	وحی	۳۱
۴۹	تسلیم او رضا	۴۹	۳۴	شکست	۳۲
۵۰	د توحيد نکتہ	۵۰	۳۴	عقل او زره	۳۳
۵۱	الهام او آزادي	۵۱	۳۵	د کردارمستی	۳۴
۵۲	جان و تن	۵۲	۳۵	قبر	۳۵

۶۷	داوستنے زمانے انسان	۶۹	۵۲	لاہور او کراچی	۵۳
۶۸	اقوام مشرق	۷۰	۵۳	نبوت	۵۴
۶۸	آگاہی	۷۱	۵۴	آدم	۵۵
۶۹	مصلحین مشرق	۷۲	۵۴	مکہ او جنیوا	۵۶
۶۹	مغربی تہذیب	۷۳	۵۵	اے پیر حرم	۵۷
۷۰	خرگند رازونہ	۷۴	۵۶	مہدی	۵۸
۷۱	د سلطان تیمو وصیت	۷۵	۵۷	مرد مسلمان	۵۹
۷۲	غزل	۷۶	۵۸	پنجائے مسلمان	۶۰
۷۳	بیداری	۷۷	۵۹	آزادی	۶۱
۷۴	د خودی تربیت	۷۸		فرنگستان کسے اسلام	۶۲
۷۴	د فکر آزادی	۷۹	۶۰	خورول	
۷۵	د خودی ژوند	۸۰	۶۰	لا والا	۶۳
۷۶	حکومت	۸۱	۶۱	د عربو امیرانو تہ	۶۴
۷۷	ہندی مکتب	۸۲	۶۲	د خدائے حکمو تہ	۶۵
۷۸	تربیب	۸۳	۶۳	مرک	۶۶
۷۹	بنہ او بد	۸۴		قم باذن الله	۶۷
۷۹	د خودی مرک	۸۵	۶۶	تعلیم و تربیت	
				مقصود	۶۸

۹۴	د بیخو حفاظت	۱۰۲	۸۰	مهمان عزیز	۸۶
۹۵	بیخه او تعلیم	۱۰۳	۸۱	او سنځی زمانه	۸۷
۹۶	بیخه	۱۰۳	۸۱	طالب علم	۸۸
	ادبیات فنون لطیفه		۸۲	امتحان	۸۹
۹۸	دین او هنر	۱۰۵	۸۲	مدرسه	۹۰
۹۹	پیداوښت	۱۰۶	۸۳	حکیم نطشه	۹۱
۱۰۰	جنون	۱۰۷	۸۳	اساتذہ	۹۲
۱۰۰	خپل شعرتہ	۱۰۸	۸۳	غزل	۹۳
۱۰۱	د پیرس جماعت	۱۰۹	۸۵	دین او تعلیم	۹۴
۱۰۱	ادبیات	۱۱۰	۸۶	جاوید ته	۹۵
۱۰۲	نظر	۱۱۱			
۱۰۳	مسجد قوت الاسلام	۱۱۲		بیخه	
۱۰۳	تیتیر	۱۱۳	۹۰	مرد فرنگ	۹۶
			۹۰	یو سوال	۹۷
۱۰۵	د امید پلوشی	۱۱۳	۹۱	پرده	۹۸
۱۰۸	امید	۱۱۵	۹۱	خلوت	۹۹
۱۰۹	د شوق نظر	۱۱۶	۹۲	بیخه	۱۰۰
۱۱۰	اهل هنرو ته	۱۱۷	۹۳	د بیخو آزادی	۱۰۱

۱۵۱	مسولینى	۱۶۸	۱۳۰	خوشا مندى	۱۵۱
۱۵۲	کله	۱۶۹	۱۳۰	منصبونه	۱۵۲
۱۵۳	انتداب	۱۷۰	۱۳۱	یورپ او یهودیان	۱۵۳
۱۵۴	لا دین سیاست	۱۷۱	۱۳۲	دغلامی نفسیات	۱۵۴
۱۵۵	د تهذیب لومه	۱۷۲	۱۳۳	بالشویک روس	۱۵۵
۱۵۶	نصیحت	۱۷۳	۱۳۳	نن او صبا	۱۵۶
۱۵۷	یویجری قزاق او سکندر	۱۷۴	۱۳۴	مشرق	۱۵۷
۱۵۸	د قومونو ډله	۱۷۵	۱۳۴	د فیر نگیانو سیاست	۱۵۸
۱۵۹	شام او فلسطین	۱۷۶	۱۳۵	خواجگی	۱۵۹
۱۶۰	سیاسی پیشوا	۱۷۷	۱۳۵	غلامانو ته	۱۶۰
۱۶۱	د غلامی نفسیات	۱۷۸	۱۳۶	اهل مصر ته	۱۶۱
۱۶۲	د غلامانو نمونځ	۱۷۹	۱۳۷	ابی سینا	۱۶۲
۱۶۳	فلسطینی عرب ته	۱۸۰	۱۳۸	د ابلیس حکم خپل	۱۶۳
۱۶۴	مشرق او مغرب	۱۸۱	۱۳۸	سیاسی اولادته	۱۶۴
۱۶۵	د حاکمی نفسیات	۱۸۲	۱۳۹	جمعیت اقوام مشرق	۱۶۵
	د محراب کل افغان افکار		۱۳۹	همیشه سلطانی	۱۶۵
	د محراب کل افغان افکار		۱۵۰	جمهوریت	۱۶۶
۱۶۶	د محراب کل افغان افکار	۱۸۳	۱۵۰	یورپ او سوریا	۱۶۷

۱۲۵	فوارہ	۱۳۵	۱۱۱	غزل	۱۱۸
۱۲۶	شاعر	۱۳۶	۱۱۲	وجود	۱۱۹
۱۲۷	د عجمو شعر	۱۳۷	۱۱۳	سرود	۱۲۰
۱۲۸	د ہندھنرور	۱۳۸	۱۱۴	نسیم او شبنم	۱۲۱
۱۲۹	بزرگ سرے	۱۳۹	۱۱۵	اہرام مصر	۱۲۲
۱۳۰	نوے دنیا	۱۴۰	۱۱۵	دہتر مخلوقات	۱۲۳
۱۳۱	ایجاد معانی	۱۴۱	۱۱۶	اقبال	۱۲۴
۱۳۲	موسیقی	۱۴۲	۱۱۷	فنون لطیفہ	۱۲۵
۱۳۳	ذوق نظر	۱۴۳	۱۱۸	د چمن سحر	۱۲۶
۱۳۳	شعر	۱۴۴	۱۱۹	خاقانی	۱۲۷
۱۳۴	رقص او موسیقی	۱۴۵	۱۲۰	رومی	۱۲۸
۱۳۴	ضبط	۱۴۶	۱۲۰	جدت	۱۲۹
۱۳۵	رقص	۱۴۷	۱۲۱	مرزا بیدل	۱۳۰
	سیاسیات مشرق و مغرب		۱۴۲	جلال او جمال	۱۳۱
			۱۴۳	مصور	۱۳۲
۱۳۸	اشتراکیت	۱۴۸	۱۲۳	حلال سرور	۱۳۳
۱۳۹	د کارل مارکس آواز	۱۴۹	۱۲۴	حرام سرور	۱۳۴
۱۳۹	انقلاب	۱۵۰	۱۲۵		

پیژند گلو

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نحمدہ و نصلیٰ علیٰ رسولہ الکریم . اما بعد

د علامہ اقبال مرحوم د اردو کلام پہ مجموعو کئیے
ضرب کلیم دریم کتاب دے - پښتو اکیڈمی د علامہ اقبال
د اردو رومبنی کتاب بانگ درا پښتو ترجمہ شو کاله مخکئیے
چاپ کړے او شائع کړے ده - د بال جبریل او ضرب کلیم
ترجمے پہ پښتو نظم کئیے هم د شو میاشتو رایے چاپ پرتے
وے - او دغه دے ډیر زر به پرله پسے د لوستونکو په
وړاندے راشی - بال جبریل په کال ۱۹۳۵ء کئیے چاپ
شوے او خور شوے وو او د هغے نه یو کال وروستو
ضرب کلیم چاپ شوے وو - دا د علامہ اقبال رحمة الله علیه
د وفات نه دوه کاله اکاهو وو - بال جبریل د علامه د
جذباتو او معتقداتو یو ډیر بیکلے او قوتناک اظهار وو،
چه په اردو ژبه کئیے ئے کړے وو - ضرب کلیم د هغے
سره جخت یو حائے سنجول لازمی دی - حکم چه یو د
شعریت مکمله نمونه ده او د بل انداز فلسفیانہ دے په
دے دواړو مجموعو کئیے علامه د خپل پوخ عمر جذبات
او افکار په اردو ژبه کئیے پیش کړی دی - او د پاک و

هند مسلمانانو په ژوند د دے دواړو ډیر ژور اثر شوی
دے -

د بال جبریل په نامه پیش لفظ کښے ما د بال جبریل
په حقله یو خو احمے خبرے عرض کړے دی - او په هغه
کښے مے د ضرب کلیم د تعلیماتو او قوت او اثر پلو هم
اشاره کړے ده - د "ضرب کلیم"، ترجمه که په پښتو ژبه
کښے او کړے شی نو معنی به ئے د موسی کلیم الله کذار
وی - موسی علیه السلام چه د الله تعالی په امر او کرم
بنی اسرائیل د فرعون د غلامی نه خلاص کړل او فرعون ئے
سره د هغه ظالم او بد کرداره قام غرق کړو نو
موسی علیه السلام ته د آزادی نه روستو یوه زبردسته
مرحله په وړاندے شوه - د صدو د غلامی په ذلت کښے
پیدا او لوئے شوی بنی اسرائیل له د آزاد ژوند تیرولو
او د یو عزتمن قام اخلاق او تربیت ور کولو دا کار د
آزادی هغه کشمکش نه که زیات سخت نه وو نو کم
په هیڅ شکل کښے نه وو - علامه په خپلو خوړو اشعارو
او شیرین او لطیف کلام د هندوستان د مسلمان ذهن او
قلب دواړه خوزولی وو - ولے دا چه مسلمان به د غلامی
ذلت دا تیرسره څنگه د خپل تحت نه غورزوی او په
دغه کوشش کښے به دة ته کوم کوم مصیبتونه او
کړانے پښیری او دے به پر څنگه قابو موسی، د خپل
کلام دغه حصے ته دة د کلیم الله د کذار یا ضرب کلیم
نوم ور کړه -

د موسیٰ علیہ السلام قوم چه د مصر نه شام پلو کوچ کوو نو دوئی ته ډیرے کړانے پیشے وے - د تولو نه اهم کار خو د دوئی د غلامی نفسیاتو کښے بنیادی تبدیلی راوستل وو - د پنجرے قید او ذلت د عمر په حائے د آزاد او خپلواکه معاشرے ژوند تیرولو آداب او اخلاق په یو نسل یا دوه نسله کښے هیڅکله نه شی بدلیدے - دا کار دومره کړان او دروند وو چه د موسیٰ علیہ السلام غوند په حاندره قوی، په اراده پوخ او په عمل تند اولوالعزم پیغمبر پکښے پریشانه شوے وو - او موسیٰ علیہ السلام چه څه وخت د دغه بیابان د سختو د لرے کولو په سلسله کښے د الله تعالیٰ نه د خپل قام د پاره د آبو سوال او کړو نو الله تعالیٰ فرمائی "مونږ ورته او وے چه ته دا خپله امسا دے د دغه سنگریزن میدان کتولو له راخلاصه کړه -"، د عصائے موسیٰ کڅار کښے خو عجیبه اعجاز پروت وو - د فرعون د جادو کړو جادوئ داسه پاسوو چه جادو کړو هم په هغه حائے د موسیٰ علیہ السلام په عقیده ایمان راوړو - د دغه امسا یو کڅار د ژوند د سبب یعنی آوبو حائے په کڅوته کولو کښے مسیحائی کیفیت ښکاره کړو - د جادو کړو د رسو نه جوړ شوی سازان غونډے ښکاریدونکی خوزیدونکی اجسام چه د عصائے موسیٰ د حرکت او ژوند تر مخه راغله نو هغه رښه مسه هلو بیخی اونغر دے او حسیة تسعلی یعنی یو ژوندے جسم چه اوښت را اوښت، فقط د موسیٰ علیہ السلام امسا پاتے شوه - ځکه نو د علامه عقائد او د تعلیماتو عملی رنگ به دغه

ممکنه وی چه د مسلمان په لاس کښې د قوت او ژوند
 یو زبر دسته آله راشی او دے پرے په دنیا کښې د هر
 باطل سر توتی توتی کړی - هم دغه انجام کار د باطلو
 عقائدو، ناکاره او بے شرفه اخلاقو او کمزورو د را اوچتولو
 او د ژوند د ارتقاء د پاره ضروری وی -

علامه د خپل کلام دے مجموعے له ضرب کلیم نوم
 حکم خوښ کړے دے چه علامه اقبال د بر صغیر پاک
 و هند د مسلمانانو د را ژوندی کولو او د هغوئی نه د
 تمامو باطلو او فاسدو عقیدو لرے کولو او په هغوئی
 کښې مردانه اخلاق او عادات پیدا کولو د پاره د موسی
 علیه السلام د ژوند او کردار نمونه په وړاندے کینودل
 خوښه کړے ده - او په دے کتاب کښې ئے د داسے
 زور دارو الفاظو استعمال کړے دے، لکه سرے وائی
 چه دے مسلمان له یو داسے زبردسته آله لاس کښې ور کول
 غواړی چه هغه د کفر او باطل په سر په خپل پوره قوت
 را خلاص کړی چه دغه د کفر بت درے وړے کړی -
 د موسی علیه السلام ژوند او عمل د یو زبردست قوت
 سر چشمه وه چه د دے په لاس الله تعالی یو مړ کمزورے،
 جامد قام را ژوندے کوو نو د دے په جسم او لاس
 کښې ئے داسے طاقت کینود چه په یو سوک به ئے د
 یو کافر ساه او ویسته - د دے مشن په یو کمزوری قام کښې
 چه د یو زورور قام په غلامی کښې کیر وو، دومره زور
 پیدا کول وو چه د ژوندون تمامے مرحلے لکه د یو آزاد

قام په نره تيرے کړے شی - د دۀ کذار که د اسماء
 وو او که د لاس زبردست زور لرۀ - علامه په ضرب کلیم
 کښے د هندوستان د مسلمان په مړ تن بدن کښے اخلاقی
 او عملی زور پیدا کول غواړی - او ککه خپل هر شعرئ
 لکه د موسیٰ علیه السلام یو کذار کښلے دے - چه د
 هر بد، ناکاره، باطل، فاسد او بے خونده، بے غیرته صفت نه
 پرے ږز او باسی -

د زمانو راسے زما په ذهن کښے یو فکر اوښت راوښت
 او شو شو حله مے دا کوشش کړے وو چه دغه فکر ته
 د الفاظو جامه واغوندوم - ولے د هر کار د پاره یو
 خاص وخت، یوه خاصه موقعه وی - چه که هر سومره
 سرے د هغے په مخکښے روستو کولو کښے غرضی وی
 خبره رخ نه اخلی - د علامه اقبال رحمه الله علیه د
 پښتون قام سره یو فطری شان مینه وه - د دے اولنې اظهار
 په کال ۱۹۲۳ء کښے په دے شکل کښے شوه د دے چه
 علامه خپل مشهور کتاب پیام مشرق د افغانستان د بادشاه
 امیر امان الله خان په نوم منسوب کړے وو او په یو
 لوتے او شکلی او بلیغ فارسی نظم کښے ئے د هغے
 وجوهات بیان کړی وو - د مشرق د طرفه د مغرب په
 نوم پیغام یا جواب علامه اقبال د افغان بادشاه د طرفه
 استول ولے خوښ کړه؟ په اسلامی او غیر اسلامی شرقی
 دنیا کښے لوړ او ښاغلی مشران، لیدران، امیران او نور
 بادشاهان هم موجود وو - ایران، ترکیه او په حجاز،

عراق او آردن وغيره وغيره اسلامي ملكونو كڻيسه هم مشران، اميران او بادشاهان موجود وو۔ آخر د يو غرييز او روستو پاتئ ملڪ او د يو كم تعليمه او بے وزله قام مشر يا امير له ولئ علامه داسے مقام وركړه چه هغه او د هغه قام ئے د قبلئيزے دنيا د جواب وركولو جو كه او كڼړه، بل څوك نه۔ د مشرق د دے پيام تفصيلات ذكر كول يا به هغه شرح او تبصره كول زما مدعا ئه ده۔ ولئ چه د دے نه ئے واخلم د عمر تر آخري حصے پورے د علامه اقبال په فكر ذهن او زړه كڻيسه افغان يا پښتون قام يو ډير لوړ مقام بيا موندے وو۔ او هم دغه زما د دے فكر د تفصيل محرک دے۔ د علامه مينه د دے ملت سره بلا وجهه نه وه۔ په جاويد نامه كڻيسه چه د ابدالي د ملاقات كوم پس منظر اقبال پيش كړے دے په هغے كڻيسه ده د دے عقيدے اظهار په دے الفاظو كڻيسه كړے دے :

آسيا يك پيكرے آب و گلست ملت افغان در آن پيكر دل است
از فساد او فساد آسيا در كشاد او كشاد آسيا
د دے نه پس د علامه فكر او جذبه نوره مستحكمه كيده
او ځكه د ده په هر كتاب كڻيسه او بيا په تيره تيره په
”پس چه بايد كرد“، ”بال جبريل“، او ”ضرب كلیم“،
كڻيسه خو دا عقیده ډيره واضحه او زور داره شوه۔

علامه د خپلے فلسفے او افكارو په اظهار كڻيسه د ځنې
داسے الفاظو او تصوراتو نه كار اخستے دے چه هغه الفاظ

او هغه تصورات فقط د پښتون او افغان قام د ژبې او ژوند او فلسفه حیات سره نژدیکت لری - د ده په فلسفه کښې د خودی تصور او د هغه جزئیات بعینه هم هغه دی کوم چه د پښتون قام په ژوند، ژبه او فلسفه حیات یعنی پښتو کښې موجود دی - کوه، کمر، راغ، کوهستان، کوهسار، باز، شاهین، چرخ شکر و غیره بیسماره اصطلاحات او تصورات هم د پښتنی ژوند او عقیده نه اصلاً ماخوذ دی - په کومه علاقه کښې چه علامه اقبال زیږیدلې وو په هغه کښې د ژوند په حقایقو کښې کوه و کمر او لوټ لوټ خشک او بې برک و سکیا غرونه او وادیانې، تنگی او الکیډونه وغیره و غیره هلو په تصور کښې نه شو راتلې - د باز، شاهین او شکری یا چرخ شان ښکاری مارغانو جولانگاه عام شنکی تاند غرونه یا هوار میدانونه نه شی کیدې - د سخت کوشه ژوند بقاء داسه قسم غرونه غوازی لکه چه د پښتونخوا په علاقه کښې موندې شی - او ځکه علامه قوم د پاره د ځان پیژندلو، بې ویرې او بې طمع ژوند، د صبر او قناعت تلقین وغیره وغیره اجزاء د دې خوا و شا په جغرافیائی کیفیاتو او تاریخی روایاتو او اولسی او ملی خصوصیاتو کښې بیا موندې دی - او د هر دې دنیا مسلمانانو ته دا د "خودی"، یا ځان پیژندلو یو نمونه اینې ده - پښتو او خودی بیخي هم معنی الفاظ او هم آهنگ تصورات دی - او د اقبال د مرد مومن چه کوم صفات او اخلاق او شکل شباهت او کره وړه دی، د دغه یو نمونه یا ماډل

اقبال د دنيا اقوامو عموماً او مسلمانانو قامونو تر مينځه
خصوصاً په پښتون كښه موندلې دے -

د اقبالياتو هر صاحب فكر او نظر طالب علم ته دا
ښه معلومه ده چه د اقبال د فلسفه حيات مقصد د مسلمانان
عالم هغه زور شان و شوكت او اخلاق او روايت، د
موجوده زمانے د مسائلو سره جنك وغيره وغيره راژوندي
كول دي - اقبال د دنياے اسلام مختلف ملكونو او
قامونو د حالاتو نقشه راكښلې ده - او هغوئې ته ئے
خپل عكس او كردار ښه واضحه كړلې دے - د حان د
پيژندكولو او د خودي پيدا كولو تلقين ئے هم ورته
كړلې دے خو زړه كه ئے آبه څښلې دي نو په روميڼي
دور كښه خو د عربو وار اول او د پښتون دويم وو -
ولې چه د اقبال نظر رو رو وسيع كيدل او بصيرت ئے ژور
كيدل نو عرب د پښتون نه دے ميدان كښه روستو شو -
ځكه نو علامه اقبال په جاويد نامه كښه د جمال الدين
افغانی او د سعيد حليم پاشا په ملاقات ع "مقتدى تا تار و
افغانی امام، په الفاظو باندي د افغان د هغه كردار
اظهار كوي د كوم ذكر چه كله په يو رنگ كله په بل
رنگ كښه د اقبال د عمر د رومثني حصے په كلام كښه
موندلې شي زه د اقبال د كلام ماهر نه يم او نه مے
حافظه دومره تيزه ده چه د هغه د كلام نه داسے استشهاد
او كړمه چه خپل دليل په لنډو ټكو كښه وړاندې كړم -
خو د اقبال د ذهني قلبي او اخلاقي كيفياتو په حقله شه

لیر غوندے نظر لرمه - او د هغه په بنا زه دا عرض لرمه
 چه که اقبال په پښتون قام کښے د کل عالم اسلام د
 نشاة ثانیه عناصر نه محسوسولے نو ولے به ئے د نورو
 اسلامی ممالکو په مقابله کښے دے د دے دروند کار تر
 سره کولو اهل کښه -

اقبال د فرد او ملت د ارتباط په حقله چه هر شه
 لیکلی دی د هغه د ژورے مطالعے نه دا معلومیري چه
 اقبال د ملت د ربط بنا په اسلام کیردی - د مذهب نه
 سیوا بله یوه نظریه د اقبال په نزد مقبوله او فعاله نه ده -
 وطن پرستی، ماده پرستی روایت پرستی او رسم و رواج پرستی
 د اقبال په عقیده مهلک تصورات دی - د یورپ قام پرستی
 وطن پرستی او ماده پرستی اقبال ته هیڅ نه ښکاریده - دا
 هر شه د بت پرستی یو بل شکل دے - او د اقبال په خپل
 نظر کښے چه شه وخت عربو د دے هر قسم پرستش
 نه حان خلاص کړو او د رسول اکرم صلی الله علیه و سلم
 په تعلیماتو کښے ئے د توحید یعنی لا اله الا الله مدعا په
 خپل ملی ژوند حاوی کړه نو نتیجه ئے دا شوه چه مسلمان
 فاتح عالم شو، هادی عالم شو او د انسانیت نجات دهنده
 شو - علامه د پښتون په عقیده او ژوند کښے د شجاعت،
 سخاوت، خود اعتمادی او د حق د پاره سرو مال نه ژغورل
 مرگ په خندا قبولول، د چا نه طمع نه لرل او ویره نه
 کول د ده د خپل دور په پښتنو کښے ده ته صفا ښکاریدل
 د انگریز قوم د غلامی جغ ته غاړه کیښودل، د وچو

ککو غرونو په ترو کسبه ژوند کول او بیا هر وخت چاق چوبند ولاړ چه د انگریز د فوځ سره به ئه کله راپیښیری دے صفت په علامه ډیر لوئے اثر کړے وو - ځکه نو علامه د ملت اسلامی د مستقبل روښانه کونکی اهلیت هم په دے قام کسبه لیده - او دغه د ده د هغه مینه اصلی بنا ده کومه چه ده د پښتون قام سره لرله -

د فرد او ملت په ربط کسبه علامه په شک چه د ملت تقویت په حقله ډیر بلیغ تلقین کړے دے - ولے د فرد خپل حیثیت ئه هیڅکله روک کړے یا کم کړے نه دے - ملت د افرادو نه جوړیږی او که افراد د خاصو صفاتو حامل نه وی نو هغوی هیڅکله د علامه د خودی د فلسفه حامل نشی کیدے - د پښتو په فلسفه کسبه د فرد او ملت یا قام ارتباط یو داسے کیفیت دے چه هم د پښتون قام په افرادو کسبه موندے شی - پښتون خپل ذاتی او قامی اوصاف دواړه عین د اسلام د تعلیماتو په رنرا کسبه خپل کړی دی - په دے خپلولو کسبه پښتون ته هیڅ گرانه نه وه - د اسلامی تعلیماتو او د پښتو فلسفه حیات اکثر اجزاء یو وو - ځکه نو پښتون فرد وو او که کړد قام دوی په یو حل اسلام قبول کړے دے - او چه یو حل ئه قبول کړے دے نو هیڅ کله ئه د دغه په ټینګولو کسبه سستی نه ده کړے - او د دغه د استحکام او دوام د پاره ئه هرے قربانئی ته غاړه ایښه ده - علامه په پښتون فرد کسبه هم چه کوم اوصاف لیدل هغه د هغه

د خودئی د فلسفے د عملی اطلاق سره سمون خوړه - او هم دغه وجه ده چه علامه په خپل ژوند کښے د پښتنو په زړونو کښے ډیره لویه مینه راغړولې وه. د علامه مرحوم ډیر پښتانه دوستان نن هم داسے شته چه هغوی ته د علامه په ژوند کښے د هغه د پښتنو سره د مینے بېشماره قيصے او واقعات معلوم دی - زه پخپله هم د دغه مینے ذاتی تجربه لرم - اقبال چه څه وخت د خطبات مدراس د اورولو نه پس راستون شو نو سید راس مسعود مرحوم او ډاکټر سید ظفرالحسن مرحوم په بلنه علیگڼر ته راغے - د راس مسعود مرحوم سره د اقبال د مینے په حقله د څه تفصیل لیکو ضرورت نشته - د مسعود مرثیه، او د اقبال په ذاتی خطونو کښے د هغه ذکر، به هر لوستونکے اوژپوی - په علیگڼر کښے علامه خپل خطبات مدراس په علیگڼر یونین کښے آستاډانو او مشرانو طالب علمانو ته پخپله واورول - راس مسعود او ډاکټر ظفرالحسن د اقبال عاشقان وو - داسے عاشقان چه مونږ ځلمو ته به هم دا پته لگیده چه دا دواړه مشران د اقبال نه چار چاپیره داسے تاویدل لکه تا به ویل چه طواف کوی - د راس مسعود مینه او جذبات خو به د اوسکو په شکل کښے هر وخت جاری وو - اقبال د ډاکټر ظفرالحسن په کور کښے میلمه وو - ډاکټر ظفرالحسن د برعظیم هند و پاکستان د ټولو یونیورسټیو د فلسفے د آستاډانو څه چه د دة د دور مافوق الطبیعاتی علماؤ منلے شوے فلسفی وو - ما په خپلو سترگوڅو ځله دا لیدلی وو چه علامه به په یو تخت پوش

شان ناست وو او یو پتو شان به ئے د خانہ را چاپیره
کپے وو - او ډاکټر ظفرالحسن به ورله د کپراکو چلم
وړه راوړه - یو محل راس مسعود ده سره د تخت په یو
کوت ناست وو او په بل کوت زه او ډاکټر احسان الله خان
مرحوم د عمرزو ناست وو - اقبال د ډیر وخته راسے غلے
مراقبه شان وو - اکثر به داسے وه چه په علامه به د
استغراق دا کیفیت خور شو او سر راس مسعود او
ډاکټر ظفرالحسن به دا غوښته چه د علامه سره حه خبرے
او کپری نو سمد ستی به دوئی ما او ډاکټر احسان الله خان
مرحوم پسے سرے را واستوو - دغه وخت مونږ دواړه هم
د دوئی په بلنه حاضر شوی وو - په داسے موقع به دوئی
وئیل چه ”بلاؤ ان پٹهانوں کو - علامه انہی سے دل
کی باتیں کرتے ہیں“، مونږ به راغلو او لکه چه د پښتنو
عادت دے مونږ به ورته په اوچت آواز اووے چه
”ډاکټر صاحب! اسلام علیکم - څنگه ئے - طبیعت دے
خراب دے حه؟ ښه ده کنه مونږ به اوس که خیر وی
تا سره کښینو او طبیعت به دے ښه کپرو، علامه چه به
زمونږ د راتلو په ښکالو پوهه شو نو لکه د استغراق نه
په ئے زر سر را اوچت کپرو - او و به ئے وے :
”آگئے تم پٹهان - آو میرے نزدیک بیٹھو - ایک دائیں
طرف اور دوسرا بائیں طرف“، - او ډیرے د مزے او د
خندا خبرے به ئے مونږ سره اوکپے - او د هغه په
طبیعت او ذهن به چه کوم فکر وو هغه به بیخی بدل شو
مونږ به هم اوتے بوتے اوویشته او علامه به په دغه ډیر

زیات محظوظ شو - سید راس مسعود او ډاکټر ظفرالحسن ته به ئے اووے چه په دے پښتنو کښے مے دا کار خوښ دے چه نیغ په نیغه به در سره خبرے کوی - هر یو به در سره جوړ تازه کوی - ماشوم وی او که لوئے - او امیر او غریب خو په دوئی کښے شه معنی نئ لری - هر یو په خپله خټه دروند دے - او دغه آداب عرض او ټټیدل متیدل وغیره د دوئی په فطرت کښے بیخی نئ شی موندے - خوشامنده هم نئ کوی او که د چا تعریف کوی نو په داسے الفاظو کښے ئے کوی چه سرے پوهیری چه په دے کښے نئ شه تصنع شته او نئ د چا رعب مننه شته - نئ د چا نه ویره شته او نئ د شه طمع - او اکثر به ئے خپل دست شفقت زموږ په سر کښود او وئیل به ئے چه که د دے قام سم تربیت اوشی نو دوئی به دنیا کښے د اسلام او امن انسانیت علمبردار او کړحی - زه شاعر نئ یم چه دغه کیفیت په شاعرانه الفاظو کښے بیان کړے شم - خو لوستونکی دے زما او د ډاکټر احسان الله خان په حائے خپل حان تصور کړی - نو بیا به یقیناً دوئی په دے وینا کښے حق بجانب وی چه علامه مرحوم و مغفور د پښتون قام افراد او ملت ټولو سره انتهایي ژوره مینه لرله -

میر عبدالصمد اور کزی د خوشحال او اقبال د سر خط لاندے یو ډیر محققانه کتاب په اُردو ژبه کښے شائع کړے دے - هغه د محراب ککل افغان ذات مشخص کړے دے او د اقبال او د هغه د دغه پښتون دوست د ملاقاتونو

کافی ذکر - ہم کرے دے - ہر شے چہ وو علامہ د پیتون فرد او پیتون ملت یو خاص نقشہ پہ ذہن کیسے لرلہ - او د هغه نه ئے یو خاص اثر اخستے وو - د دغه اطلاق د دے قام پہ عمومی اخلاقو (Character) ډیر په امانه کیدے شو - نو ځکه که محراب کل افغان مشخص شو یا غیر مشخص - د علامہ د ذہن ساخت دغه افغان فرد د پیتون قام د اخلاق، کردار او نفسیاتو حامل نمائنده کثرت - زه دا نه وایم چہ علامہ د پیتون نه سیوا کئی په بل چا کیسے شہ نه لیدل - خو دا زه به د شہ قسم تردید د ویرے ویلے شم چہ علامہ د بل چا په حقله شہ خاص نقشہ نه ده پیش کرے چہ نورو ته اووائی چہ تاسو داسے اخلاق او کردار پیدا کرئ - د پیتون سادگی، بے ساختگی، نرتوب او د آزادی مینه وغیره وغیره اوصافو اثر په علامہ ډیر زیات قوی پریوتے وو - زه به د لوستونکو نه دا خواست او کرم چہ زما دا معروضات دے د علامہ د خپل کلام په رنرا کیسے مطالعه کرئ، زما په وینا نه -

د علامہ خطاب مسلمانان عالم ته عمومی وو او د پاک و هند مسلمانانو ته خصوصی - مرحوم په خپل مشاهداتو او واردات قلبی کیسے د ډیرو غیرو مسلمانانو بزرگانو د تعلیماتو او ژوند په حقائقو بلیغ تنقید او تبصرے کرے دی - د زرو بزرگانو بادشاهانو حکیمانو، فلسفیانو او شاعرانو د وینا، کلام او ژوند نه ئے د دور حاضر د

مسائلو د حل د پاره ډیر ژور افکار سره د خپلے تبصرے وړاندے کړی دی۔ او په دے تجزیه او تلقین کښے علامه د برصغیر پاک و هند د بادشاهانو او بزرگانو بیا بیا ذکر کړے دے په دے ضمن کښے چه حومه تفصیلی ذکر علامه د افغان قام او د دوئی د بزرگانو او مشرانو کړے دے که دغه یو خوا ته کړے او د دنیائے اسلام د نورو ملکونو بزرگانو مشرانو د بادشاهانو یادگیرنه بل خوا ته کړے او دا دواړه په یو تله کښے اوتلے نو د پښتنو ذکر به پرے دروند شی - د حیرانتیا خبره دا ده چه علامه د هندوستان په خاوره د مغلو د سوونو کلونو د حکومت په حقله ډیر کم څه پریښی دی - د مغل بادشاه بابر او اورنگ زیب متعلق خو ئے ضرور څه مختصره وینا کړے ده خو د مغلیه دور په حقله ئے ډیر کم څه وئیلی دی - داسے معلومیری چه د علامه په عقیده د هغه د دور د مسلمانان هند حالات داسے غورزیدای و و چه هغه د هغے غورزیدلی حالاتو نه د مسلمانان هند د رانیستلو په دے اهم کار کښے صرف پښتون قام ته سترگے اړولے شوے - او ځکه ئے د فلسفه خودی په ضمن کښے په دے قوم کښے ډیر څه داسے موندل چه هغه ئے د مسلمانان هند د نشأه ثانیه د پاره لا بدی کنرل - زما مقصد حاشا و کلانه د ایران، ترکی او عربو مسلمانانو او نئے مغلو بادشاهانو ته گوته نیول دی - او نئے د پښتون قام په حقله دا ثابتول دی چه هم دے د اسلام د راژوندی کولو په کار کښے د نورو نه په څه کښے کم یا زیات دے - خو د علامه عقیده

دغسے بیکاری او ما د هغه په رنړا کښې دا یو شو
کړنځی اولیکلے -

د علامه نظر د مسلمان په ماضی حال او مستقبل
وو - او علامه د حال د تغیر او تبدل په دے مهم کښې
د ملل اسلامیة دقیقہ مطالعہ کړے ده - د مغلو د دور
حکومت خصوصی صفت د هغوی سیاسی تدبیر وو - د سیاسی
تدبیر په مصلحت کښې د مغلو د حکومت په اوږد دور
کښې اسلام په هندوستان کښې خور نۀ شو - بلکه د یو
مسلمان خاندان حکومت وو چه په سیاسی مصلحت مبنی
وو - بابر د هندوستان په خاوره د مغلو د حکومت بانی مبنی
وو - د بابر او پښتون تر مینځه چه کوم واقعات پښی شوی
وو - تاریخ د هغه واقعاتو مفصل روئیداد محفوظ لری -
بابر د لودھیانو د آخری پښتون بادشاه ابراهیم په مقابله
کولو کښې د پښتون بادشاهت په خپله قبضه کښې واخست -
دیکښې شک نشته چه د بابر د فوځ غالب اکثریت هم د
پښتون وو - او پښتون د خپل زور تاریخی او قامی عادت
او روایت مطابق خپل ورور عزیز آووهه چه بابر ته لار
صفا شی او په هندوستان کښې د تیموری خاندان جرړے
اولگی - د بابر او پښتون تر مینځه چه څه تیر شوی وو
هغه اوږده قیصه ده - بابر سره د دے چه ملک د پښتون
د مټ په زور خپل کړو ولے په پښتون ئے هیڅکله پوره
باور نۀ شو کولے - چه کومو خلقو د خپل ورور عزیز
سر د بل دپاره مات کړه - بابر په دے پوهیدۀ چه که

موقعه راجی نو دا خلق به په ده هم هیله او نه کړی -
 د بابر دا ویره پیره زر د شیر شاه سوری د اقتدار په شکل
 کسبه ښکاره شوه - سوری یو پښتون شازلمه وو او په دے
 ښه خبر وو چه د مغل حکومت د پښتون په توره جوړ
 او ټینگ دے - ولے د مغل حکومت سیاسی پالیسی داسے
 وه چه پښتون د هغه په موجودگئی کسبه خپل حیثیت نه
 شو بهتر کولے - شیر شاه همایون د ملکه اوشپه او په خپل
 یو لنه دور حکومت کسبه ئے د هندوستان په تاریخ کسبه
 یو داسے مقام پیدا کړو چه هر محقق مؤرخ دا منی چه
 د شیر شاه د انداز منتظم حاکم او بادشاه نه په هندوستان
 کسبه مخکسبه تیر شوه وو او نه د هغه د روستو راغله
 دے - نن هم د هندوستان مسلمانانو په تاریخ ژور نظر
 لرونکی عالمان بیساخته دا وائی چه د پښتون قام د انتظامی
 اهلیت او قابلیت د تسلیم کولو د پاره یکی یو شیر شاه کافی
 دے - په دے رائے لرونکو کسبه زما یو عالم او صاحب نظر
 دوست ښاغله ممتاز حسن هم شامل دے -

د سوری خاندان بادشاهی هغه "د خارو لنه بادشاهی
 تیره به شینه،، شان وه - په دریم نسل کسبه ترے نه لاره -
 او میدان چه د اکبر لاس له راتلو نو د مغلو د سیاسی
 مفادو تقاضا دا وه چه پښتانه د سر اوچتولو ته پرے نه
 ښودے شی - دا هغه غټ سبب وو د کوم د کبله چه
 اکثر د هندوستان غیر مسلم قامونو له د خپل ځان سره
 دومره نزدے ځائے ورکړو چه د هغوی وینه ئے د خپله
 وینه سره شریکه کړه - راجپوت او مرهټه رو رو د اکبر

د سیاست په وجه، چه غټ سبب ئے پښتون مخے ته نه پريښودل وو، مغليه دور کښے لوئے زور اونيوه - هم دا هغه موقعه وه چه په پښتنو کښے د مغلو زور زياتی او د پښتون د پانړے نه بهر ته کولو په سلسله کښے يو داسے تحریک را پيدا شو چه د هغے ظاهري محرک د اکبر هغه عقیده وه کومه چه هغه په مذهب کښے د گوتو وهلو په سلسله کښے ايجاد او استعمال کړه - دا وو د روښانيانو هغه تحریک کوم چه تر ننه پورے په پښتنو کښے د تاريخيانو په نوم ياد دے - د کانړی کرم اوسيدونکی يو حلمی چه نوم ئے بايزيد انصاری وو د مغلو سره سخته انگته واچوله - د بايزيد انصاری تحریک او د هغے د پيښو د تفصيل ذکر دے حائے بے جوړه ښکاری - ولے دا خبره خو صفا واضحه ده چه د اکبر دے وطنی سياست او مذهبی گمراهی چه د هندوستان په خاوره په کوم قام کښے د مخالفت جذبه پيدا کړه هغه هم دا پښتون قام وو - پښتون به بيشکه چه په ورور عزيز اړ نه کوی، د تربور بادشاهی، خانی او ملکی به په اله اسانه تر ډيره نه زغعی، ولے چرته چه د اسلام د حفاظت او ناموس کشاله پيښه شوے ده نو پښتون هيڅ ته نه دی کتلی - که طاقت ئے ډيرو وو او که لږ - او که مخالفت ئے سخت وو او که تند - پښتون تل تورے ته لاس کړے دے چه د مسلمان په مذهبی عقایدو کښے دخل کوونکی ته د خپل ناعاقبت انديشانه عمل سزا ور کړی - د جهانگیر او شاهجهان بادشاه په دور کښے په هندوستان کښے چه شه کشاله پيښه وے

او دے دواړو سره چه د روښانيانو څه جگړه شوه دی
د هغه په حقله آس رو رو معلومات میدان ته راوځی -
د بایزید انصاری او د هغه د ډله د ملگرو په حقله رو رو
مواد راغونډیږی - پخپله د بایزید انصاری کتاب خیرالبیان،
چه نوم ئی باقی وو او کتاب نه وو، آخر بیاموندی
شو - د هغه نور کتابونه هم د محققینو لاس له راغلل او
تاریخ دانان به اوس د اکبر او د هغه د دین الهی د
خورولو او په هندوستان کښی د یو لادینی (SECULAR)
حکومت قائلولو په اصلی حقیقت عالمانه معلومات را برحیره
کړی - د روښانيانو تحریک د اورنگ زیب عالمگیر تر
وخته موجود وو او هله روک شو چه اورنگ زیب پخپله
په حسن ابدال کښی خوا و شا یو نیم کال ډیره شو چه د
پښتنو قبیلو تر منځه د هغه د حکومت مخالفت بیخی روک
کړی - د تاریخ ځنی عالمان دا رائی لری چه د اورنگ زیب
عالمگیر په حسن ابدال کښی دومره ایساریدل او د پښتنو
قبائلو تر منځه د خوشحال خان په قول "سره مهراڼ دی
نه وځی په کوهسار، دے قام نه د مخالفت جذبه ایستل،
په حقیقت کښی مغلیه حکومت ته د هندوستان په نورو
حصو کښی زک اوسوو - او د مرکز نه بادشاه د لرے
پاتے کیدو او د آزادی پستنه او قومی مذهبی جذبه لرونکی
قام متی کمزورے کولو نتیجه په سویلی هندوستان کښی
د مرهتوو زور نیول شو - ولے په دے ټوله اوږده کښاله
کښی هر صاحب نظر ته دا ښکاریدے شی چه پښتون د
اسلام او آزادی پتنگ دے - او چه چرے ئی موقعه موندے

ده نو د اسلام د پاره ئے توره وهل په خان فرض کنړلی دی - ځنې مبصرین دا هم وائی چه په هندوستان کښې چه چرته د مسلمانانو شمیر زیات دے د دے غټه وجه دا هم ده چه په دغو علاقو کښې چا نه چا پښتون حاکم یا سلطان یا بادشاه یا گورنر حکومت کړے دے - کښی نو په بنگال کښې د مسلمانانو اکثریت هیڅکله نه شو کیدے - د پښتون د حکومت د سیاست بنیاد د اسلام په خورولو وو - علامه اقبال د اورنگ زیب عالمگیر او خوشحال خان خټک د تعلقاتو ذکر هم په ډیرو مؤثرو الفاظو کښې کړے دے - او د خوشحال خان وصیت خو ئے شه کوه چه علامه د حیدرآباد په یو مشهوره عملی رساله کښې د هغه د کلام اقتباسات را غونډه کړی دی او د پښتنو مورخینو نه ئے تقاضا کړے ده چه هغوی د په دغه میدان کښې ښه تحقیق او کړی - او د افغانستان حکومت ته ئے هم تلقین کړے دے چه دوئی د د تاریخ دغه زور سبق بیا را په یاد کړی -

د اسلام د خوریدو په سلسله کښې به دا هم بے حایه نه وی که زه اووایم چه په هندوستان کښې اکثر بزرگان، صوفیان او اولیاء الله د چا په برکت چه د اسلام بوتی په هندو بار کښې نال شوه دے هم اکثر د پښتونخوا نه تللی بزرگان وو - بیا د پښتون د فطرت دے عجیبه کیفیت ته هم اوکورئی چه شه وخت مرهتوو د هندوستان د مغل بادشاه نه اقتدار قابو کړے وو او د دهلی په مرکز باندے د شاه عالم په موجودگئی کښې راغوریدلی وو، یو

پښتون بادشاه احمد شاه ابدالی د هندوانو د سر چقولو د پاره د قندهار نه را روان شو او د لکونو پښتنو لښکرې د پانی پت په میدان د هندوانو سره او جنگولو - او چه مرهټه ئې کوتره کړل او په دهلی ورننوت نو څو ورځې پس ئې د هندوستان حکومت بیرته شاه عالم مغل ته اوسپاره او ده ترے خپلو خړو غرونو ته کوچ او کړو - د مغلو او د حضرت مجدد الف ثانی سر هندی (رح) تر منځه مناقشات هم د پښتون د مذهبی خلوص او جوش مظاهره وه - او د مغلیه د روستنی دور په اغتشافاتو کښے د سر سړی تل پښتانه مشران او جرنیلان وو - حافظ رحمت خان زوهیلے، نجیب خان (نجیب الدوله) او بخت خان د دے دور د تاریخ ځلنده ستوری دی او د هندوستان په مخ د اسلام او آزادی د پاره جنگیدونکی لښکر اکثریت هم د دے غرنیز ملک نمائندگان وو - ان چه د انگریز خلاف د آزادی د پاره شا عمر ټوره په لاس او ټوپک په اوره هم دغه خلق یا د دوئی رونه عزیزان چه په هندوستان کښے پاتے شوی وو، دوئی جنگونه کول - د جنگ بلقان، تحریک خلافت او عدم تعاون، کانگرس او مسلم لیگ ټولو تحریکونو کښے لویه برخه هم د هندوستان د پښتنی نسل د پټهانانو وه - د مولانا محمد علی او شوکت علی چه د آزادی د جنگ حقیقی سپاهیان وو په رگونو کښے هم د دے قام وینه گرزیده - نواب اسماعیل خان چه د میرټھ د پښتنی نسل خلقو مشر وو هم په اصل بنگین وو - دغه رنگ په بنگال، مدراس، یوپی، پنجاب او حیدرآباد دکن کښے (نواب بهادر یار جنگ) او په سوونو

نور مشران د فیرنگی په ایستو کښې د ټولو نه وړاندې وو۔ او د فیرنگی تر آخری ساه چه چا سره جنگونه او لامونه د تاریخ په پانږو کښې موجود دی هغه هم د دے کوهسار د اوسیدونکو خلقو د آزادی پسندی د کبله وو۔ د فیرنگی په دور اقتدار کښې داسے پمخه کاله نشی موندے چه د پښتونخواه یوے نه یوے قبیلے سره د فیرنگی جنگ نۀ دے شوے۔

په دے هر څه چه غائر نظر واچولے شی نو یو محقق به لازماً چه په دے پوهه شی چه علامه اقبال ولے د دے قام نه دومره غت آمیدونه لرل۔ د انگریز په دور حکومت کښې که انگریز سره په حیثیت د یو مسلمان بادشاه څوک جنگیدلے وو هغه هم د افغانستان امان الله خان وو۔ نو د دے هر څه نه دا معلومیږی چه علامه اقبال د دے قام اوږد تاریخ په نظر کښې لره۔ د مذهب د پاره بے لوثه سر ورکول او د مسلمان آزادی په هیڅ قیمت نۀ بائلل د دۀ د فطرت خاصه وه۔ او ځکه زما په خیال علامه دۀ سره داسے ژوره مینه لرله او د دۀ نه ئے دا تقاضا کوله چه:

خیز و اندر گردش اور جام عشق

در کهستان تازه کن پیغام عشق

بله عجیبه خبره دا ښکاری چه علامه په خپل کلام کښې د ډیرو اسلامی ممالکو ذکر کړے دے۔ او د هغوئ سره ئے د ژورے مینے اظهار هم کړے دے او د حجاز او نورو دیار مقدسه په حالاتو ئے د زړه د کومی نه ژړا هم کړے ده۔ ولے په خپل ژوند کښې که دۀ

کوم اسلامی ملک سفر کړې دے نو هغه صرف افغانستان وو. کیدے شی چه د افغانستان او د هغه د دور هند تعلق یو تر بله نژدے وو. تاریخ ئے هم یو وو. لاره هم ډیره لرے نه وه. او تر یو حده د هغه د فارسی او اردو کلام نفوذ هم په پښتونخوا او افغانستان کښے تر ډیره حده وو. ځکه علامه د خپل عمر په آخری حصه کښے د افغانستان تکل او کړو. دا هم کیدے شی چه د شاه شهید نادر شاه مرحوم سره د علامه ذاتی شناخت ډیر قوی وو. او شاه شهید ورله ډیر په مینه او اخلاص افغانستان ته د راتلو بلنه ورکړې وه. ولے په دے هر څه کښے د علامه د دے قام سره مینه اصلی محرک ښکاری. د خیبر په حقله د علامه دا عقیده چه: "خیبر از مردان حق بیگانه نیست"، یا د دے خاورے د سازلمی په حقله دا وینا چه: "آن جوان کو سلطنت ها آفرید باز در کوه و قفار خود رمید، او داسے په سوونو نور اشعار دا ټول په دے دلالت کوی چه علامه دے قوم کښے د ژوند قوی نخښے نښانے لیدلے او د مسلمانانو د قسمت په بدلولو کښے ئے هم دا خلق یو فعال ډله کنټرله. دا هم کیدے شی چه د یورپ د وپاء د خوریدو په دے دور کښے هم دا غرنیزه علاقه یو داسے برخه وه د کوسے نه چه یورپ حکمت عملی هغه اخلاق او کردار نه وو سلب کړی شوی کوم چه دوئی د مشرق د نورو ملکونو نه تر ډیره حده ویستلی وو. علامه ځکه هم د دے خوا و شا کم علمه او بے خبره ولے تر او بهادر او په اسلام سر کښودونکے پښتون د دے

بار اهل کثره - زه د علامه د کلام نه د استشهاد جرأت
 حکم نه کوم چه خبره به پیره اوږده شی خو د ضرب کلیم
 معجزانه کیفیت که د چا په لاس پیدا کیدے شو نو هغه
 د علامه په عقیده تر پیره حده د دے ملت په واسطه
 کیدے شو -

د هر قام اصلی جوهر د هغه روایات، اخلاق او د
 ژوندی پاتے کیدو خاصه فلسفه وی - د اسلامی اخلاقو
 فلسفه او فلسفه پښتو تر منځه داسے یو والے او هم آهنگی
 وه چه علامه د پښتون د فطرت په تنه بوده کښے دغه
 جوهر لیده - د محراب گل افغان د افکارو د پیش کولو
 په سلسله کښے علامه عرب او پښتون دواړه یو ځائے
 کړی دی - او د ضرب کلیم آخری شعر چه :

فطرت کے مقاصد کی کرتا ہے نگہبانی

یا بنده صحرائی یا مرد کمهستانی

بنده صحرائی عرب اقوام دی او مرد کمهستانی د سید
 جمال الدین افغانی او محراب گل دا قام دے - نا آسیدی د
 دواړو نه نه ده جائزه - خو د قوم پرستی او وطن پرستی دا
 ویا چه په اکثر و اسلامی ملکونو کښے نن خوره شوے
 ښکاری د اسلامی تعلیماتو بیخی منافی ده - د پښتنی فطرت
 تقاضا دا ده چه د ده تړون د زمکے د یو خاصے ټوټے سره
 نه وی - دے چه هره زمکه باندے قدم کیردی هغه خپله
 کنړی او هم دغه سبب دے چه د عالمگیرے اسلامی
 نظریے (Pan Islamism) حقیقی حامل په دنیا کښے هم
 د دے قوم یو فرد جمال الدین افغانی وو - او د محراب گل

افغان افکار هم د دغه نظریئې او عقیدې حامل دی - د دے قام په عقیده کښې یو خاصه علاقه داسه نه ده چه هغه پورے دے حان او تری - د پښتو د فلسفې غټ تعلق هغه اخلاقو سره دے کوم چه هر پښتون په حان کښې موجود لری او کوم چه په نورو الفاظو کښې عیناً اسلامی اخلاق دی - دا بیله خبره ده چه آیا د علامه دا آرزو، چه د ایشیا د قامونو خصوصاً او د نوره دنیا عموماً د نجات رهنمائی د د پښتون په لاس وی، به کله او څنگه تر سره شی - زما په ذهن کښې بیا بیا دا خیال اوږی را اوږی چه د دنیا اکثر و قامونو موقعه بیا موندے ده او خپل وار ئے تیر کړے دے - د علامه د مینے دے قام لا تر ننه په دنیا کښې سم وار نه دے موندے - بیشکه چه د سائنس په نننی دنیا کښې به دے لا هغسے ډیر روستو وی ولے چه د یو قام قوی، ذهن او اخلاقی ټینګتیا بهیئت مجموعی سالمه وی نو د هغه نه دا امید لرل چه دا قام به خپل وارے بیا موسی او دا جوهر چه لا تر ننه د دے په فطرت کښې محفوظ دے به ضرور د ټولے دنیا په ښیکړه راشی او کوم امن او سلامتیا چه دنیا ئے نن ارمانی ده هغه به الله تعالی د دے قام په لاس تر سره کړی او دغه به د اسلامی عقایدو او اخلاقو او د پښتنی کردار یو حقیقی مظاهره وی - او د علامه اقبال د عقایدو او تعلیماتو اثر به په هر باطل لکه د موسی علیه السلام د سوک او امسا کذار ثابت شی - د علامه اقبال (رح) دا خواهش او پیشنگوئی چه: کهسار باقی - افغان باقی - الحکم لله - به یو نه یو

ورخ ضرور تر سره شی - الله تعالیٰ د ہم دغسے
او کړی - آمین

د ضرب کایم په پښتو شعر کښے ترجمه ښاغلی پروفیسر
سید تقویم الحق کړے ده - او نظر ثانی پرے ښاغلی
امیر حمزه شنواری کړے ده - د اکیډیمی په خپلو غړو
کښے ښاغلیو مشتاق احمد مشتاق او سیف الرحمان سید هم
ډیر کاوش کړے دے - د دے تمهید په لیکلو کښے ما د
خپلو ملگرو ښاغلیو محمد نواز طائر - مشتاق احمد مشتاق
او محمد اسحاق د اقبالیاتو د مطالعے په ډیره استفاده کړے
ده - زه د مترجم، مصحح او د خپلو ملگرو د اخلاص او
کاوش د زړه د اخلاصه مننه کوم - او زه دا هم امید لرم
چه پښتانه لوستونکی به د دے پیژندکلو په مطالبو په مینه
او اخلاص غور او کړی - په دے کښے به خنځر خبرے
دوئی ته عجبیه شان ښکاره شی - خو د اقبال (رح) مینه، چه
دے قوم سره ئے لرله، باید چه دے قوم ته هم واضحه
کړے شی - زه د راتلونکو پښتنو نسلونو د خُلنده مستقبل
آرزو مند یم او دا عقیده لرمه چه زر وی که پس - دا قام
به حُان او پیژنی او د پښتو او اسلام تر منځه چه کومه
هم آهنگی ده هغه به د کړد انسانیت د ښیکړے د پاره
الله تعالیٰ هم د دوئی په لاس د بنی نوع انسان په ښه
راولی -

(مولانا) عبدالقادر

ډائریکټر پښتو اکیډیمی

د پېښور یونیورسټی

مارچ ۱۹۶۸ء

۱

د اعلیٰ حضرت
نواب سر حمید اللہ خان
فرمانروائے بھوپال پہ خدمت کئیے

پہ ایشیا یانو زمانے شہ او کپل او شہ کوی

داسے شوک نہ وو چہ د دغے کپو قصے واوروی

تہ د نظر خاوندے شہ چہ وی زما پہ زرہ کئیے

ستا زرہے وینی او د تا فکر پرے حان پویوی

دا د سپرلی سرمایہ تولہ کپہ زما د لاسہ

چہ ستا پہ لاس کئیے کل د خانگے نہ ہم زیات تازہ وی

لو ستونکو ته

څو چه د ژوند حقيقتونو ته نظر او نه کړے

د تا بنيسنه به د سنگين کانډري د څنگ نه شي

دا خو د سختو لاسو کلکو کذارونو ځائے دے

د جنگ ميدان کسڼے راغوسبتل چرے د چنگ نه شي

د ژوندون پنګه د ځيگر او زړه د وينے نه ده

د وينے ترنگ غواړي فطرت په جل ترنگ نه شي

تہہید

(۱)

نہ پہ حرم کئیے شتہ بیدارہ خودی نہ پہ دیر کئیے

د مشرقی قومونو روح دے پہ ائمو اودہ

کہ د دے زمکے هنگامے درتہ اسانے نہ شوے

بدہ دہ بدہ، د اسمان پہ اندیشینو مستیدہ

تہ چہ خودی خپلہ کالبوت کئیے د خاورو ختہو

ممکنہ نہ بیکاری د مرگ لہ غمہ ستا خلاصیدہ

د تا پردہ دہ ستا د زرہ او د نظر ناپاکی

د زمانے پہ ہمت نہ شی حادثے پتیدہ

را عطا ماتہ د ایشیا خس و خاشاک شو له دے

چه په لمبه کښے مے لاشته تیز و سرکش بلبده

(۲)

ستا کناه اقباله د مجلس بیسته کول دی

اگر که کم آمیزه ئے په شان د زمانے

غریبان وو چه کوم د ډوډے په پوست عادت

ستا نغمو ور اوبخبلے هسکے ولولے

هغه مات وزری چه د کور انگنډے خوش وو

اوس ئے غواړی زړه د شین آسمان خورے چپے

تا سره بنائیری د سحر د اسویلو نه محرومی

د شوق او د سرور او د کتو نه محرومی!

اسلام او مسلمان

* سحر *

دا سحر چه کله صبا کیری کله نن شی

خداځه خبر د کوم زمکے آسمان نه پیدا کیری

هغه پاک سحر چه د وجود شپه ترے نه رپی

هغه د اذان د مسلمان نه پیدا کیری

* بهوپال (شیش محل) کسبه اولیکله شول -

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

د خودی رازِ نمان، لا اله الا الله

خودی توره او سوان (۱) لا اله الا الله

دغه دور حان د پاره لتوی یو ابراهیم (ع)

بت کده ده دا جهان، لا اله الا الله

تا په دے دنیا کیسے کپری د کوته سامان سودا ده

دا فریب د سود او زیان ! لا اله الا الله

د دنیا دا مال دولت دا رشتے او پیوندونه

د وهمونو دا بتان ! لا اله الا الله !

عقل خپله کپرو تر غاړے د زمان و مکان ترک (۲)

نه زمان شته نه مکان، لا اله الا الله

(۱) د سوان نه مراد برجو یعنی تیرونکے کانپے -

(۲) زنار -

دا نغمه نئه ده پابنده د لاله او د کلونو

که سپرله وی که خزان، لا اله الا الله

د ملگرو په ترخونو کښه پت وینمه بتان

ما ته حکم دے آذان، لا اله الا الله!

تن په تقدیر

دغه قرآن کښه د دنیا د پرېښودو تعلیم دے

کوم چه مومن کړلو د ستورو د سپورښو امیر!

”تن په تقدیر، نن طریقه ده د هغه د عمل

چه ارادو کښه به ئه پت وو د مولا تقدیر!

څه چه خراب وو، په رو رو راته هغه ښه کیری

چه غلامیو کښه بدل شی د قومونو ضمیر!

معراج

چه د شوق ولولے خوند د پرواز ورکری
 هغه ذره کولے شی دا نمر سپورسئی تاراج
 د چمن ملگرو! جنگ د باز گران نه دے
 که سینه وی له سوز ډکه د ذرّاج
 مسلمان غشے دے، نخبه ئے ثریا ده
 راز د روح د پردو پتو، دے معراج
 په 'والنجم، که پوه نه شوه حیران نه یم
 مد و جزر ستا سپورسئی ته دے محتاج!

د یو فلسفې و هلی سید زانۀ په نوم

که د خپله خودی نه وے ورکه کړے
 برکستان به نه وو ستا د غاږے پرے
 د گوهر نه د هیگل سپی خالی
 د هغه طلسم واړه خیالی
 شی محکمه به په شه زندکائی؟
 په کوم شان به شی خودی لا زمانی؟
 آدم گرزی په طلب کښے د ثبات
 لتوی حان ته شه لاره د حیات
 توره شپه چه د دنیا شی پرے رنړا
 د مومن آذان د هر آفق ندا
 زه په اصل یم خالص سوماتی
 پلار نیکه مے وو لاتی او مناتی
 ته د پاک ذات هاشمی سید اولاد
 او زما خاوره زړه، برهمن زاد
 فلسفه زما په خټه کښے ایشخلی
 په رگ رگ کښے مے د زړه ننوتلی
 اقبال هسے خواگر که بے خبر دے
 په هر رگ د فلسفے باندے خبر دے
 ستا جنون لری بے سوزه شان لمبه
 واوړه زړه رنړا کوونکی یو نکتہ
 د خرد آخری سر بے حضوری
 فلسفه ده د ژوندون حنے دوری

د افکارو بے آوازہ شان نغمے
 د عمل د پارہ دی د مرگ دمے
 او دین دے د زندگئی د لار تقویم
 دین دے راز د محمد (ص) او ابراہیم (ع)
 زرہ کشے او حایوہ کفت مہدی (ص)
 د علی زویہ تر شو ابوعلی
 چہ د لارے دید د خیل برابر نہ دے
 بخاری حنہ قرشی رهنما بنہ دے (۱)

زمکہ او آسمان

دا ممکنہ ده چه تا ته سپرله بشکاری
 د چا نورو په نظر کشے وی خزان!
 د احوالو سلسلے هر وخت بدلیږی
 مه خوره غم سالکه ډیر د سود او زیان!
 دا شاید وی د یو بلے دنیا زمکه
 دا چه تا ته پاس په سر بشکاری آسمان!

(۱) دا دوه شعره د حکیم خاقانی د تحفة العراقین دی -

د مسلمان زوال

زر مرادونہ پورہ کئی، خو حہ مزہ چہ چا تہ

لہ فقیرئی پہ لاس ورغلی، توان کړئی نہ نہ دہ !

کہ وی حوانان زما د قوم بہادران ننگیالی

کہہ زما قلندری سکندری نہ نہ دہ !

سبب ئے بل دے چہ پرے تہ پخپلہ بشہ پوهیرے

د مومنانو دا پستی د بے زرئی نہ نہ دہ !

کہہ پہ دنیا کیسے حہ بریسننا مے د جوهر بنکارہ دہ

قلندری نہ دہ بنکارہ توان کړئی نہ نہ دہ !

علم او عشق

علم راتہ اووے دا مینہ لیونتوب نشہ

مینے راتہ اووے دا علم کمان وہم شپہ

مہ شہ د کتاب چینجے اے د شک کمان بندہ

مینہ سراسر حضور علم سراسر حجاب!

مینے کرمہ کپری دہ معرکہ د کائنات

علم مقام صفات مینہ تماشا ئے ذات

مینہ سکون و ثبات مینہ حیات و ممات

علم یو خرکند تپوس مینہ پتہ خلہ جواب!

مینہ معجزے لری سلطنت د فقر و دین

مینہ غلامان لری صاحب تاج و نکین

مینہ مکان و مکین مینہ زمان و زمین

مینہ تمامی یقین هر یو یقین فتح باب!

مینه په مذهب کښه ده ناسته د منزل حرام
 شور دے د طوفان حلال خوند دے د ساحل حرام
 تندر اور اوسوے حلال کښه او حاصل حرام
 علم له کتابه دے مینه ده أم الکتاب !

اجتهاد

هند کښه به شوک زده کړی د چا نه حکمتونه د دین
 نه چرته خوند شته د کردار او نه ژور فکرونه
 د شوق په ډلو کښه جرأت نشته د نوی فکر
 آه غلامی، د تحقیق ورکه د تقلید بندونه
 دا فقیهان د حرم حومره بے توفیقه شولو
 خپله بدلیزی نه، بدل کړی د قرآن حکمونه
 د غلامانو دا مسلک دے چه ناقص دے کتاب
 چه مسلمان ته ښائی نه د غلامی چلونه !

شکر او شکایت

زۀ نادان غوندے بندہ یم مگر ستا شکر گزار یم

چہ لرم ستا د رازونو د مرکز سره پیوند!

ولوله مے نوی ورکړه زړو زړونو ته له سره

آن د خاورے د لاهور تر بخارا او سمرقند!

دا زما د ساه تاثیر دے چہ په دے سوی خزان کښے

د سحر نغمه خوانان مے په مجلس کښے دی خورسند!

ولے زۀ د پیدا کړے یم یو داسے سپیره ملک کښے

چہ بندیان پکښے د بل په غلامی دی رضامند!

ذکر او فکر

دا دی تمام د یو سالک د جستجو مقامات
 هغه چه شان کښی نئ راغلی عِلْمُ الاسماء
 مقام د ذکر کمالات د رومی و عطار
 مقام د فکر مقامات د بوعلی سینا!
 مقام د فکر کچ کول د زمانے او مکان
 مقام د ذکر دے سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى!

د حرم ملا

عجیبه نَه دَه که تر خدایسه رسائی وی د تا
 د تا د سترگو نه دے پت د بنیادمو مقام
 ستا په نمانجئه کښی پاتے شوے نه جمال نَه جلال
 او په آذان کښی د زما د سحر نشته پیغام!

تقدیر

کلہ نا اہلو تہ حاصل شی جبروت و قوت

کلہ ذاتی جوہر تکرے پہ تکرے گزری

شاید دے پہ کار کبھے ہم چرتہ خہ پت منطق وی

خو تقدیر داسے تابعدار د منطق نہ بیکاری

ہاں البتہ دا حقیقت دے چہ ہر حوک پرے پوئے دی

او د قومونو سرگذشت ئیے رانہ تہ پتوی

ہرہ لحظہ ئے د قومونو پہ عمل نظر وی

لکہ تیرہ توره ئے تیز او مکمل نظر وی !

توحید

ژوندی طاقت وو پخوا په دے دنیا کسیرے توحید

نن صباڅه پات دی؟ یو مسئله د کلام

که رنړا نه شی په دے، د کردار تورے تیرے

دے له مسلمه هم پتے، د مسلمان مقام

اے د لیکر مشره! ما ستا لیکر لیدلے

توره د قل هو الله، نشته د دوئی په نیام

آه په دے راز خبر شو نه یو ملا نه فقیر

بے د کردار د وحدت، وحدت د فکر دے خام

ژوندی قومونه څه وی او امامت ئے څه وی؟

څه به پرے پوئے شی غریب د دوؤ رکعتو امام!

علم او دین

چه خدائے ورکړی ملگرتیا کښه ورته زړه او نظر دواړه

هغه علم وی پخپله د بتانو ابراهیم (ع)

کائنات د مولا یو دے، ژوندون یو، زمانه یو ده

کم نظرو پکښه جوړ کړو څه جدید او څه قدیم

په چمن کښه کیدے نه شی تربیت د غوټی هسه

خو شریک د پرځه څاڅکے ځان سره نه کړی نسیم

هغه علم کم نظره چه ملگری سره نه کړی

د حکیم مشاهدے او جلوے سپینے د کلیم (ع) !

ہندی مسلمان

یامبران ورتہ غدار وائی د ملک

فیرنگے وائی مسلم دے گداگر

د پنجاب د انبیاؤ شریعت کشرے

دا د تیرے زمانے مومن کافر

د حق چغہ بہ راجی کلہ؟ د کومے؟

مسکین زرہ مے پہ دے فکر کورو کر،

د تورے آزادیدو پہ اعلان

شہ فکر د پرے کپے چرے اے مسلم حُلْمِیہ

شہ شے دے پہ دنیا کسے فولادی شمشیر آبدار

رومبئی مصرع دہ دا د ہغہ بیت چہ پکسے بت دی

د کومو زمانو نہ د وحدت زاہد اسرار

زما سرہ پہ زبہ کسے د دوئمے مصرعے غم دے

د فکر تورہ تا تہ در عطا کپہ کردگار

کہ دا تورہ ٹے ہم پہ لاس کسے راشی نو مومن بیا

یا خالد جانباز دے او یا حیدر کرار!

جہاد

دا د شیخ صاحب فتویٰ ده چه اوس وخت د قلم راغی
 په دے دور د توره شغل، نه مفید دے نه کارگر
 لیکن شیخ صاحب ته کوره دوسره هم نه ده معلومه؟
 چه دا وعظ جماعت کبیرے بے فائده دے بے اثر
 د مسلم غریب په لاس کبیرے توره کومده توپک کوم دے؟
 زره نئے دے د مرگ د خونده او د مزے نه بے خبر
 د کافر په مرگ نئے هم زره د سینے دننه رپی
 د مومن د مرگ له خونده به شوک دے کپی حه خبر؟
 د جهاد پرینو بشودنه او کپی هغه خونرو ته
 چه دنیا د چا د سرو خونرو پنجو کپی خطر
 د باطل د شان شوکت و حفاظت له یورپ حنکه
 ان د ملا نه تر اوړو په زغره پته شو سراسر!

مونڊ ٽيوس ڪو وڌ شيخ نه ڇه مٿين په ڪليسا دے
 په مشرق ڪينے خو جنگ شر دے په مغرب ڪينے نه دے شر؟
 ڪه د حق وينا غرض وي، نو جنگ بناي دا خبره
 ڇه اسلام سره حساب او د يورپ نه در ڪذر؟

قوت او دين

د چنگيز او سڪندر په لاسو دلته
 سل سل حله د انسان ڪريوان شو چاڪ
 د قومونو تاريخ دا هميشه وائي
 ڇه غرور دے د طاقت ڊير خطرناڪ
 د دے تند و تيز او خور طوفان په مخڪينے
 عقل، علم او هنر خس و خاشاڪ
 ڇه دين نه وي نو د زهر و نه هم زيات دے
 او د دين سره د هر زهر ترياک!

فقر او بادشاہی

فقر د جنگ میدان تہ بے ساز و سامانہ راجھی

کذار ٹے غرق دے پہ سینہ کسیرے کہ زر گئے وی سلیم!

د دے پہ مخہ زیاتیدونکی بے تابی بے باکی

قصہ پہ ہر دور کسیرے تازہ کپری د فرعون او کلیم!

اے ننگیالی فقرہ! راتلونکی دہ د تا زمانہ

اوخورو روح د فیرنگی مینے د زر او د سیم!

مستی او مینے پہ ما بند کرو ساہ رابکلی ناستے

د غوتی غوتہ پرانستے نہ شی بغیر لہ نسیم!

اسلام

روح د اسلام دے د خودی رنرا او اور د خودی
 د خودی اور دے د ژوندون د پاره نور او حضور!
 دغه د هر يو خيز جوړيت دے له دے هر شه بڼكاري
 كركچه دا روح فطرت ساتلے دے پردو كښے مستور
 نوم د اسلام كه د يورپ په غورو بد لگي خير
 د دغه دين نو دويم نوم هم شته دے ”فقر غيور“!

ابدي ژوند

ژوند سپي ده خودی شاخكے د سپرلی
 شه سپي وی چه كوهر نه كړی قطره!
 خان ليدونكي خان نيونكي كه خودی وی
 نو كيدے شي چه په مرگ هم نه شي مړه!

*سلطانی

شوک پوئے دی چه دا لری زرکونه مرتی
 کومه فقیری چه بئائی روح قرآنی
 کله چه خودی په خپل قوت خپله خبر شی
 دغه درجه ده چه ئے نوم دے سلطانی!
 دغه د مومن د قوتونو امتحان دے
 دغه مرتبه کښے آدم ظل سبحانی!
 دا جبر او زور نه دے دا مینه او مستی ده
 نه کیری په جبر او په زور جهانبانی
 ته په غلامی کښے مولا حکمه مبتلا کړے
 او نه شوه له تا د فقیرنی نکهبانی!

* په ریاض منزل (د سر راس مسعود دولت کده) بهوپال
 کښے لیکلی شوی دی -

داغ چہ د سجدے ئے پرقیندو لکه سپورمی
 واخسته فیرنگک له تا هغه مسلمان!
 تا چه پرے د نمر او د سپورمی مقابله کپرے
 ستا ستورو کسپے پاتے نه شوه هغه تابانی!

صوفی تہ

ستا په نظر کسپے ده د معجزو دنیا
 زما نظر کسپے ده د حادثو دنیا
 د مرگ او ژوند دنیا د دے نه هم ناشنا ده
 که نابلدہ شکاری د خیالاتو دنیا
 دا حه عجبہ نه ده که ستا نظر ئے وارئی
 چه رابلی تا حائثه د ممکناتو دنیا!

فیرنکی و ہلے

(۱)

ستا وجود یو پلوشہ د فیرنکیانو
 چہ د ہغہ معمارانو یو تعمیر ئے
 دا د خاورو ختہو بت لہ خودئی تش دے
 یو د سرو زرو نیام ئے بے شمشیر ئے

(۲)

ستا پہ خیال د خدائے وجود نہ دے ثابت
 او زما پہ نظر نشتہ ستا وجود
 وجود خہ وی؟ د خودئی جوہر بیسٹیل
 او کرہ غم د ستا، جوہر دے بے نمود!

تصوف*

دا فلسفے ملکوتی او لا هوتی علمونہ

کہ د حرم د درد درمان نہ وی نو ہیخ ہم نہ وی

دا مزے، دا مراقبے، د نیمے شیے دا ذکر

ستا د خودی کہ نکمہبان نہ وی نو ہیخ ہم نہ وی

دا عقل فکر د چہ ستوری او سپورسی بنکار کوی

کہ مل د زہ د پت طوفان نہ وی نو ہیخ ہم نہ وی

کہ عقل لا الہ اووائی نو حہ حاصل ترے

زہ او نظر کہ مسلمان نہ وی نو ہیخ ہم نہ وی

عجیبہ نہ دہ کہ پریشانے دی زما خبرے

کہ د سحر شیرہ پریشان نہ وی نو ہیخ ہم نہ وی

* ریاض منزل (د راس مسعود دولتکده) بهوپال کتبے

اولیکلے شو -

ہندی اسلام

بس پہ یووالی د افکارو، د ملت ژوندون وی

او چہ یووالے کپی فنا ہغہ الہام دے الحاد

حفاظت نہ شی د یووالی بے مطبوطو متو

او پکار نہ راحی پہ عقل پہ خرد اعتماد

د خدائے بندہ تا تہ لا ہغہ قوت نہ دے حاصل

حہ چرتہ یو غار کینے تسیح اڑوہ اللہ کپہ پرے یاد

تل مایوسی او محکومی او د بل در تہ ناستے

دا تصوف چہ خوشبوی ہغہ اسلام کپہ ایجاد

ملا غریب تہ چہ شتہ ہند کینے د سجدے اجازت

دے نادان زہہ کینے خوشحالیری چہ اسلام دے آزاد!

غزل

دا د آتونو د زارۍ مرض علاج دے

مړ زړۍ شه زړۍ نه دے دا ژوندے کړه دوباره

سمندر کښے د سکون دے، دا سکون دے که افسون دے؟

نه نهنگ نه طوفان شته نه خرابه کناره!

ته لا خبر نه ئے د آسمان د زړۍ له رازه

تا لا په غمزو را لړزوی نه ستاره

ستا په نیستان کښے د سحر نغمه خوره کړه

پټه چه مے خاورو کښے پرته وه شراره!

دا د نن صبا جهان په هغه سرے وینی

چا ته چه نصیب شوه زما شوخه نظاره!

دنیا

ما ته هم دا رنگ په رنگ دنیا په سترگو بڼکاری
 دا سپوږمۍ او ستوری، دا غمی، سنگ خارا
 ما ته هم د زړه سترگه فتوے راکوی خپله
 دا آسمان، دا زمکه ده، دا غر دے دا دریا
 بیا هم پیلولے نه شم زه حقه خبره
 ته ئے، او دا شه چه درته بڼکاری نشته دا

نوح

آدم زور شو لا حوانان لات و امنات دی
 راحی هر دور کښے په بل بل شان جامو
 دا یوه سجده چه تا ته گرانه بڼکاری
 خلاصوی بنده له سل زره سجده و!

غزل

دا د آستونو د زاړه مرض علاج دے

مړ زړه څه زړه نه دے دا ژوندے کړه دوباره

سمندر کښے د سکون دے، دا سکون دے که افسون دے؟

نه نهنگ نه طوفان شته نه خرابه کناره!

ته لا خبر نه ئے د آسمان د زړه له رازه

تا لا په غمزو را لړزی نه ستاره

ستا په نیستان کښے د سحر نغمه خوره کړه

پټه چه مے خاورو کښے پرته وه شراره!

دا د نن صبا جهان په هغه سرے وینی

چا ته چه نصیب شوه زما شوخه نظاره!

دنیا

ما تہ ہم دا رنگ پہ رنگ دنیا پہ سترگو بنکاری
 دا سپورٹی او ستوری، دا غمی، سنگِ خارا
 ما تہ ہم د زرہ سترگے فتوے راکوی خیلے
 دا آسمان، دا زمکہ دہ، دا غر دے دا دریا
 ییا ہم پتھولے نہ شم زہ حقہ خبرہ
 تہ تے، او دا شہ چہ درتہ بنکاری نشہ دا

نہو نچ

آدم زور شو لا حوانان لات و امنات دی
 راحی ہر دور کہنے پہ بل بل شان جامو
 دا یوہ سجدہ چہ تا تہ کراہہ بنکاری
 خلاصوی بندہ لہ سل زرہ سجدو!

وحی*

دا غریب عقل خو لائق د امامت نه دے

شک او کمان چه رهنما شی خوار خسته شی ژوندون

فکر بے نوره د عمل ولولے بے بنیاده

آخر په شه به شی رنرا چه توره شپه شی ژوندون

د عمل بڼه او بد به څنگه او په شه بیژنه

که خپله، شرح د رازونو خپلو نه شی ژوندون

* ریاض منزل (د سر راس مسعود دولت کده) بهوپال
کښی اولیکلے شو -

شکست

صوفی کتبی پاتے د جہاد کرمی پچلہ نہ شوہ
 بے عملی تہ ئے بانہ کپلو شرابِ الست
 فقیہ د بشار لکہ راہب پہ ککوٹ نیوو مجبور شو
 چہ معرکے د شریعت وی جنگِ دست بدست
 حوانان چہ حان راتولوی لہ کشمکشہ د ژوند
 کہ دا شکست نہ وی نو تہ اووایہ شہ وی شکست؟

عقل او زرہ

ہر خاکی نوری باندے د عقل حکومت دے
 ہم یو شے د دہ لہ حدہ تلے نہ شی پہ شنگ
 تول جہان د دہ د ازی جلال غلام دے
 بے زرہ چہ ہر وختے وی د دہ سرہ پہ جنگ!

د کردار مستی

ده د صوفی پہ لار کښے تشه د حالاتو مستی .
 او د ملا په مسئلو کښے بس نشه د گفتار
 مړه دی، مړ ژواندی دی، بے ذوقه د شاعر اسویلی
 خپلو فکرونو کښے سر مسته نه اوده نه بیدار
 چرته کښے هغه مجاهد سرے مے او نه لیدو
 چه ئے د وینے سره ککړه وی مستی د کردار!

قبر

قلندر خاورو کښے هم په آرام نه شو
 خوبه ئے نه شوله د قبر تنهائی
 د افلاکو خاموشی خو هلته شته دے
 مگر نشته د افلاکو پهنائی! *

د قلندر پيژندگلو

زمانے ته دا حوان مرد قلندر وائی

چه کوم خوا د حق بنده حی هغه خوا حه

هنکامے زما دی ستا تر وسه تیرے

د فقیر د کوټکئی نه په یو خوا حه

زه محتاج نه یم کشتی ته او بانرکی ته

که راخته سیند ئے هم ټکته له ما حه

ستا جادو زما تکیر نه دے مات کړے؟

که کولے شه انکار او کړه له دا، حه

قلندر ته نمر سپورستی سر تیتوی

قلندر په زمانه سورلی کوی!

فلسفہ

د حوانانو خیال کہ پتہ وی کہ شکر کند
 وینی تے مرد قلندر پہ یو نظر
 ما تہ پتہ دہ د تا د حال، چہ زہ ہم
 شہ مودہ لار ووم پہ دغہ رہگذر
 هوبیار نہ نخبیلی پہ دام کشیے د الفاظو
 مرجونرا غواری صدف او کہ گوهر
 هغه عقل لیونو سره موندے شی
 چہ راغونلہے سرے لمیے کپی د شرر
 زرہ چہ کومہ تاؤ را تاؤ معنی کپی خوبشہ
 قیمتی شی پہ معنی کشیے تر گوهر
 مرہ دہ هغه فلسفہ او یا مری ژواندی
 چہ لیک نہ شولہ پہ وینو د ٹیکر

د خدائے حلیمی

آزاد ہنغہ دے چہ خیل کڈار تے رسی

نہ چہ جنگ تے وی تش مکر عیاری

لہ ازلہ د آزادو ژوند کیتی سکھ وی

ملنگی، قبا پوشی، کلاہ داری

زمانہ چہ ترے نہ وروستو آفتاب جوڑ کپری

د دوئی خاورو کیتی وی ہنغہ چنگاری

دوئی آزاد وی د بتانو لہ طوافہ

نور دا ستا مومن کافر تھول زناری

کافر او مومن

پرون خضر راتہ وے د سیند پہ غارہ

د فرنگ د زھرو کورے تہ تر یاق؟

یو نکتہ وہ راسرہ لکہ شمشیر

صیقل کپے، تیرہ، سپین، صفا براق

کافر ورک شی د آفاقو پہ وسعت کئیے

تل ورک شوی پہ مومن کئیے دی آفاق!

پہ حقہ مہدی

تول پہ خپل جور کبری بند کیشے بندیوان دی
 د مشرق او د مغرب ثابت سیار
 د حرم شیخ دے کہ پیر د کلیسا دے
 نئے گفتار لری شہ نوے نئے کردار
 ہنہ زور دے داو او پیچ د سیاست
 او ہم ہنہ شاعر پہ خیال نادار
 چہ نظر ئے پہ لہزا د فکر ملک کبری
 د دنیا دے داسے حق مہدی پکار!

مومن*

(پہ دنیا کسے)

پہ حلقہ کسے د یارانو د ریسمو پہ شان پوست دے

دے د حق او باطل جنگ کسے مسلمان لکھ فولاد

د آسمان سرہ سیالی کپڑی سر پہ سر او برابر

دے د خاورو نہ پیدا دے خو د خاورو نہ آزاد

تر نظره ئے راحی نہ دا چرچرے او کوترے

بیکار کوونکے د جبریل او اسرافیل دے دا صیاد

(جنت کسے)

فرشتے وائی مومن شہ دل آویز دے!

او کوی حورے کله چہ کم آمیز دے!

* بھوپال (شیش محل) کسے اولیکلے شو -

محمد علی باب

عالمانو ته باب شه ښه جواب ورکړو
 غلط وے غریب اعراب د سماوات
 په غلطی چه ئے عالمان مسکی مسکی شول
 وے خبر نه ئی زما په مقامات
 تاسو وو په زور زبر پښ کښه کږ کږی
 خلاص زما په امامت کښه شو آیات!

تقدیر

(ابلیس او یزدان)

ابلیس

دا قیدی د نزدو لرے زر او رو
 اے مولا! زما خو بدی نه شو دے

ما به خنکہ د سجدے نہ انکار کولے
کہ سجدہ مے ارادہ کبھے د تا وے

یزدان

د انکار نہ مخکنے پوئے شوے او کہ وروستو؟

ابلیس

وروستو! اے چہ هر ژوندے له تا ژوندے

یزدان

(فرشتو ته)

پست فطرت ور او بیئیلو دا دلیل

”ما یہ کرے وے مرضی کہ د تا وے“

مجبوری وائی دے خپلے آزادی ته

ظالم خپلے سرے لمے کنری لوکری!

(ماخوذ له محی الدین ابن عربی نه)

اے روح محمد (صلعم)

د خدائے بخیلی ملت غونہہ شیرازہ خورہ شوہ

اوس راتہ تہ اووایہ ستا مسلمان چرتہ لار شی

اوس د عربو سمندر کسیر د چپو نشته خوند

زما بہ زبہ کسیر راتول شوے طوفان چرتہ لار شی

نہ قافلہ شتہ نہ اوبشان نہ راحلہ نہ توشہ

خولہ دے غر اولہ صحرا حدی خوان چرتہ لار شی

دا راز اوس تہ راتہ اے روح محمد (ص) اوبیہ

چہ د آیات الہی نگہبان چرتہ لار شی!

اسلامی مدنیت

درتہ اووایم چہ خنکہ دے ژوندون د مسلمان
 دا کمال د لیونتوب دے او د فکر انتہا
 لکہ نمر د آسمان کورے دا ختلے ڈوبیدل دی
 پہ مثال د زمانے دے رنگا رنگہ او یکتا
 نئے پہ شان د تیرو ورخو افسانہ دہ او افسون
 نئے پہ شان د نوی عصر نا بلدہ لہ حیا
 نئے دا وہم او افسون دے نئے جادو د افلاطون دے
 دا ژوندون دے د ابد پہ حقائقوئے بنا
 د جبریل ذوقِ جمال کپہ د عجمو حسن طبع
 د عربو د زبہ سوز کپہ د مسلم ژوندون دے دا

امامت

حقیقت او امامت پوښته له ما نه

حق زما غوندې د تا صاحب اسرار کا

ستا په عصر کښې هغه امام بر حق دے

چه حاضر او د موجود نه د بيزار کا

د يار مخ درته د مرگ ائينه کښې اوښتی

او د مرگ په سينه ژوند درته دشوار کا

د نقصان په احساس وينه د په جوش کړی

او په فقر د شمشير غوندې آبدار کا

د هغه امامت پاک دين ته فتنه ده

چه مومن د بادشاهانو پرستار کا

فقیری او راہبی

بل شہ بیکاری راتہ ستا مسلمانی
 چہ یوہ کنپرے تہ فقر و رہبانی
 د راہب لہ ناستی فقر لرے تہنتی
 او کشتی د فقیری وی طوفانی
 مومن غواری را خرکند روح د بدن کپی
 انتہائے د خودئی دہ عربانی
 جوہری د کائناتوئے وجود دے
 دے خبر دے شہ باقی وی شہ فانی
 تہ د دہ نہ تپوس او کپہ چہ دا وینو
 دہ دنیا، کہ د رنگونو طغیانی؟
 چہ دا فقر مومن ورک کپو حکہ نشہ
 نن دولت سلیمانی او سلمانی!

غزل

سرمایہ ستا د ژوندون دے د ہنر علم سرور
 یو ناصبرہ غوندے زرہ دے سرمایہ د ژوند زما
 معجزہ د اہل فکر و پیچ در پیچہ فلسفے وی
 معجزہ د اہل ذکر و فرعون، طور، کلیم اللہ
 ستا پہ ساه کئیے کرمی نشتہ د محشر د کرمے ورخے
 مجبوراً لہ مصلحتہ مسلم اووے درتہ ما
 مودے اوشوے چہ زما دے لیوتتوب کئیے کریوان خیرے
 تہ تر اوسہ لا پہ ہوش ئے! زما دے کئیے شہ کناہ؟
 د نظر د فیض د پارہ د خبرو ضبط پکار دے
 پہ حضور د نظرورو آوارہ مہ کپرہ وینا
 چہ ئے مینہ وی زرہ ورہ، چہ ئے فقر غیرتی وی
 ہنہ قوم بہ چرے نہ شی پہ خواری کئیے مبتلا!

تسلیم او رضا

دا نکتہ لہ ہرے شانگے حرکندیوری

چہ ہر بوتیہ پہ خونہ پوئے دے د فضا

راضی نہ دہ پہ تیرو د تورو خاورو

دانہ غواری ہر ساعت نشو و نما

د فطرت پہ تقاضو عمل بند نہ کرے

بل مطلب دے د تسلیم او د رضا

کہ جرأت د راختو وی خائے تنگ نہ دے

اے د خدائے بندہ! دا ملک د خدائے تنگ نہ دے

د توحيد نكته

د توحيد نكته بيان ته خو راتلے شی

که ستا سر کسے بُت خانہ وی شه به وایو؟

راز د شوق چه بت په لآ، آله کسے پروت دے

که شیخی فقیها نه وی شه به وایو!

خوند د حق او د باطل د جنگ هغو ته

چه له رزمه بیگانه وی شه به وایو!

په دنیا کسے شه آزاد بنده لیدلی

چه ستا دید غلامانه وی شه به وایو!

ډیره پورته د شاهی نه ملنگی ده

چه روش کدایانه وی شه به وایو!

الهام او آزادی

چه آزاد بنده ته اوری الهام

شی نظرے کار و فکر ته مهمیز

د هغه د کرمے کرمے ساه له زوره

خاوره شی د شین چمن شرر آمیز

د شاهین انداز بلبلو کبیرے پیدا شی

بدل خومره شی مرغان سحر خیز!

دے خان پوهه په خدائے مست سپری مجلس کبیرے

فقیران د بدبه مومی د پرویز

خدائے مو بیچ کړه د محکومو له الهامه

دیر قومونه کړی برباد لکه چنکیز!

جان او تن

عقل له ډیرے مودے پروت دے په دے پیچ و تاب کنیے
 چه روح له کوم جوهره دے خاوره له کوم یو جوهر!
 زما مشکل مستی و شور و درد و داغ و سرور
 او ستا مشکل ئے له ساغره که د مئے نه ساغر؟
 ربط د تیکو د معنی کلیون د روح او بدن
 لکه سکروته چه راواغوندی اخیل خاکستر!

لاهور او گراچی

مرکس شه وی؟ تلل د دے دنیا نه د معنی دنیا ته
 د غیرتی مسلمان بس په یو الله وی نظر
 د کلیسا نه دیت مء غوازه د هغه شهید
 چه له حرمه ئے زیات د وینے دے قیمت او قدر!

آہ مسلمانہ! داسے ہیر شو تا نہ یاد د نہ دے
حرف د لآ تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

نبوت

زہ نہ عارف نہ محدث نہ مجدد نہ فقیہ

او خبر نہ یمہ چہ شہ د نبوت دے مقام

خو د اسلام پہ دے دنیا باندے زما نظر دے

او راتہ شبہ بیکاری ضمیر د فلک نیلی قام

د اوسنی اثر پہ تورہ شپہ کنسے ما لیدلے

دا حقیقت چہ دے رویشانہ لکہ ماہ تمام

”د بنگو پانرہ مسلمان تہ دے ہغہ نبوت

چہ ورکوی نہ د شوکت نہ د قوت پیغام!،“

آدم

د خدائے راز دے پہ وینا کینے راتلے نئے شی
 دا د شتہ او نشست طلسم، دا انسان
 زمانہ ده له ازله په سفر کینے
 په دے تگ و دوئے زور نئے شو دا حوان
 که تنگی نه، صفا به ئے درته او بیم
 نئے بدن دے او نئے روح د آدم حان!

مکه او جنيوا

په دے دور کینے عام شو، عام د قومونو مجلس
 پت له نظره شولو د بنیادمو وحدت
 د فیرنگی حکمت دے د ملتونو تفریق
 او د اسلام مقصد دے یو د آدم ملت!

مکے پیغام واستوو د جنیوا خاورے ته
 شه؟ جمعیت د اقوام که د آدم جمعیت؟

اے پیرِ حرم

اے د حرم پیره! رسم و ره د پیری پریرده
 حان پوهه کپه زما په نوائے سحری
 خدائے دستا حوانان ساتی په امن په امان
 دوئی ته اوشیه خود شکنی خود نگری
 تہ ورته ور زده کپه کلک د کانری زپه چودل
 بیلی ده مغرب ورته فقط شیمه سگری
 زپه ئے اوچو دوه سوه کالونو غلامی
 اوس سکوره تہ دارو یئے د پریشانه نظری
 زه وایمه له پیره لیونتوبه ستا رازونه
 انعام د تا ته غواری زما آشفته سری!

مہدی

ژوند دے د قومونو پہ دے خیال باندے موقوف

دا ذوق بہ ادب کپری آوارہ مرغِ چمن

ہغہ ”فیرنگی مجذوب“، پہ چند طریقہ

دغہ تخیل باندے ژوندے کپرو خپل وطن

اے چہ د مہدی د تخیل نہ یئے بیزارہ

مہ نومیدہ کو مشکین اوسیو نہ ختن

جان کہ ژوندے پت کپری پہ کفن چہ مرئے فرض کپرو؟

یا کہ تار پہ تار کپرو دے بے عقلہ تہ کفن؟

مرد مسلمان

هر ساعت د مسلمان نوے شان دے نوے آن
 په خبرو په کولو د الله د ذات برهان!
 قهارى او غفارى او قدوسى او جبروت
 دا خلورتوکى يو څائى کړه ترے نه جوړ شى مسلمان!
 دا بنده د خاورو ختو همسايه د جبرئيل دے
 د ده کور د ده مسکن دے بخارا نه بدخشان!
 دا يو راز د هر چا پټ دے لا تر اوسه، چه مومن
 هسه ښکاري خو قارى، خو حقيقت کښے دے قرآن!
 ارادے ئے د قدرت د مقاصدو کسوټى دى
 په دنيا کښے هم ميزان دے په قيامت کښے هم ميزان!
 چه څيگر د لاله يخ کړى هغه څاخکے دے د پرځے!
 د سيندونو چه ترے زړه رپى دے هغسے طوفان!

د فطرت ہمیشہ ساز دے د دے ورخ او د دے شپہ
 پہ آہنگ کسے پہ یو شکل لکہ سورۃ رحمان!
 کارخانہ کسے سے د فکر رنگ پہ رنگ ستوری جو پیری
 راشہ او خو پیژنہ د مقدر ستورے د حان!

پرتجاہے مسلمان

تازہ تازہ مذهب ئے غواری زر کے نوے نوے
 او کہ منزل چرتہ کسے راشی ترے تیری زر زر!
 کہ د تحقیق او علم لوبہ وی ملکرے ئے نہ دے
 کہ د پیری لوبہ شروع شوہ خطا کیری زر زر!
 کہ د تاویل لومہ بیکاری کیشوہ او دام ئے جو کپہ
 جالہ پیری ورتہ لہ حانکے را کوزیری زر زر!

آزادی

دا به شوک وی چه به اوتوکی مومن
 د آزاد فکر نعمت دے خداداد
 کہ ئے زرہ غواپی کعبہ آتشکده کپری
 یا پکینے کپری فیرنگی 'بتان آباد!
 پہ قرآن د تاویل رنگ رنگ لو بے اوکپری
 پہ خپل زرہ کپری تر یو نوے دین ایجاد!
 هندوستان کینے دا عجیہ تماشا ده
 اسلام قید دے او مسلم بندہ آزاد!

فرنگستان گنبے اسلام خوردول

د دے تھذیب زرگے خالی دے له احساسه د دین
 د فیرنگی رورولی ده، د نسب په نظام
 د انگریزانو په نظر کسے اوچت شوم ننه دے
 د مسیحی دین په قبلولو د هندوانو مقام
 که فیرنگے د مصطفیٰ (ص) مذهب قبول کری نو هم
 سیاه نصیبه مسلمان به دغه شان وی غلام!

لَا وَ اِلَّا

نه به ئے شانگے راخورے په فضا نه برک و بر
 که د خاورو له بستره وړاندے تلے نه شوم دانه
 د ژوندون سرشت هم دا دے اول لا آخر اِلَّا
 دغه مرگ دے چه د لاشی، د اِلَّا نه بیگانه

چہ د کوم یوہ ملت روح ورائندے نئے خوزی د لا نہ

بہ دے پوٹے شہ چہ د دے ملت تر مخلصے شوہ پیمانہ!

د عربو امیرانو تہ

دغہ ہندی کافر بہ ہم یو شو خبرے او کپری

کہ د عربو امیرانو نئے وی بے ادبی

دا نکتہ مخکنے چا بنٹیلے وہ او کوم امت تہ؟

یو حائے کیدل مصطفوی، بیلیلد بولہبی

نئے پہ شاروتو نئے حدونو دا دنیا جورہ دہ

لہ محمد عربی (ص) جور دے عالم عربی!

د خدائے حکیمو نه

پابندی د مقدر که د احکامو؟

سکرانه نه ده فیصله د خردمند

تقدیر یو لحظه کیسه سل حله بدلیری

د دے مل کله خفه کله خورسند

د تقدیر پابند جماد دی او نبات دی

او مومن د خدائے د حکم وی پابند!

مرگی

پہ لحد کبھے ہم دا غیب دغہ حضور وی
 چہ ژوندے وی دا زړکے به ناصبور وی
 سپورمئی ستوری د یو دؤو لحظو بخبری
 د خودئی د میو تل تر تل سرور وی
 فرشته د مرگ د تا پہ بدن لگی
 د وجود اصلی مرکز ورخنے دور وی!

قَمِ بِاِذْنِ اللّٰهِ

جہاں بیشکہ دگرگون دے قَمِ بِاِذْنِ اللّٰهِ

ہم ہغہ زمکہ دہ کردون دے قَمِ بِاِذْنِ اللّٰهِ

چہ د اور تاؤ ترے نہ نوا د اناالحق واخستو

پہ ہغہ وینہ د ژوندون دے قَمِ بِاِذْنِ اللّٰهِ

خفہ پرے نہ شے کہ شعور د پریشان غوندے دے

د فیرنکیانو یو افسون دے قَمِ بِاِذْنِ اللّٰهِ!

تعلیم و تربیت

مقصود *

(سپینوزا)

نظر په ژوند باندې ساتی چه مولا عقل ورکړی
زندګۍ شه ده؟ حضور او سرور د نور او وجود!

(فلاطون)

نظر په مرګ باندې ساتی چه مولا عقل ورکړی
زندګۍ شه ده؟ توره شپه کېږی د بڅری نمود!

ژوندون او مرګ د توجه نه دی لائق دواړه
فقط خودی ده د خودی د نظرونو مقصود!

* ریاض منزل (د سر راس مسعود دولتکده) بهوپال کېږی
اولیکلے شو -

د او سنځي زمانے انسان

” مينه ٺٺے نشته او خرد ٺٺے لکه مار چيچي“

عقل تابع ٺٺے د فرمانِ نظر نه کړم شو

چه د اوچتو ستورو لارم مزلونه لټي

خوبښ ٺٺے د فکر د دنيا نه سفر نه کړم شو

داسه راکير شو د حکمت په تار و پيچ و خم کښي

چه هيڅ بيلتون ٺٺے د خپل خير و ضرر نه کړم شو

چا چه راقيدم کړم دغر خورم وره باوشه

د خپل ژوندون تور ماسختن ٺٺے سحر نه کړم شو!

اقوام مشرق

چہ ئے ستر کے تقلیدونہ کری رندے
 بے پردے لیدلے نہ شی حقیقت
 مہ ایران عرب پہ دے بہ حہ ژوندے کپری
 مری پچپلہ د فیرنگ مدنیت!

آگاہی

د آسمان پہ سیل کبے ورک نجومی کلہ
 لہ خپل حان او لہ مقامہ دے خبر!
 لہ آسمانہ چہ اوچتہ خودی وینی
 مملکت د صبح و شامہ دے خبر!
 د نظر بنہ او بد پیوٹی ہغہ
 د حلال حرام د زرہ نہ دے خبر!

مصلحین مشرق

ستا د ساقیانو د جادو نه نا آمیدہ شومه
 چه د مشرق مجلس ته راغلو ساتکینونه* خالی
 د دے وریخ لمن کښے نوے تندر شه له لتوم
 چه د زور تندر نه ئے هم وی آستینونه خالی!

مغربی تہذیب

فساد د زړه او د نظر دے مغربی تہذیب
 چه روح ئے پاتے نه شو پاک او پاکیزه او عقیف
 او چه په روح کښے پاکي نه وی نو مونته نه شی
 ستره ضمیر او اوچت خیال او هسه ذوق لطیف!

حرگند رازونه

حاجت مند نه وی د ستورو هغه قوم

چه خودی ئے د حوانانو وی فولادا!

ستا تر مخه د سپورمئی ستورو دنیا شه؟

د مجبورو دنیا دا، او ته آزاد!

د موجونو تپش شه؟ د طلب ذوق

په صدف کپھے پت دولت دے خدادادا!

حوان شاهین په الوتو نه سترے کیوی

که مضبوط ئے خطر نشته د افتادا!

د سلطان ټیپو وصیت

ته چه د شوق په لاره ځه نو منزل مه قبلوه!

درسه کيښي که ليلي خو محفل مه قبلوه!

اے د اوبو چينه را زياته شه او تيز درياب شه!

که شوک در اوبخښي ساحل نو ساحل مه قبلوه!

د کمه دنيا په بت خانه کښه حيران مه ورکيره!

محفل کدازه! ته کرمي د محفل مه قبلوه!

ما ته جبريل امين اووه د ازل په سحر

چه کړي د عقل غلامی هغه دل مه قبلوه!

باطل دوئي خوشبوي حق سره شريک نشته

کوره شرکت تر مينځ د حق او باطل مه قبلوه!

غزل

عجمی یم، نہ ہندی، نہ عراقی، نہ حجازی

چہ خودی راتہ بیٹیلی لہ دوؤ کونو بے نیازی!

تہ زما پہ خیال کافر تے زہ د تا پہ خیال کافر یم

د تا دین د ساہ شمیرل دی زما دین جان گدازی!

تہ بدل شوے نو دا بٹہ شوہ چہ بدل شو شریعت ہم

چہ د زرکو پہ مذہب کئیے روا نہ دہ شاہبازی!

ستا پہ کور او پہ صحرا کئیے ما ہغہ جنون او نہ لید

چہ زما خرد تہ ورکری رہ و رسم کار سازی!

د ژوندون لہ تب و تابہ شاعر مہ بویہ چہ جیل شی

آستونہ تباہ کیری پہ دے رنگ نے نوازی!

بیداری

د کوم حق بین بنده خودی چه را بیداره شوله

لکه د سپینه اوتے توره شی تیره او صفا!

هم د هغه شوخو کتو باندے حرکند شی خپله

هره ذره کبیه چه پت شومے دے قوت د رنړا!

ته د خدائے هغه شاه حلمی سره نسبت نه لرے

چه د آفاقو یو بنده ئے ته، هغه ئے مولا!

ته په زرګی کبیه د ساحل هم لا طلب نه لرے

او په صفا فطرت هغه شو د تلونو* آشنا!

د خودی تربیت

دا واہ د خودی پہ تربیت باندے موقوف دی
 چہ ہر شہ سوزونکے اور، شی خاورو کئیے پیدا!
 پہ ہرہ زمانہ کئیے دغہ راز د کلیمی دے
 شعیب او شبانی او ورخ شپہ مینہ د صحرا!

د فکر آزادی

تباہ کئی تے د فکرونو آزادی
 چہ تے نہ وی زدہ د فکر سلیقہ
 پہ کچہ فکر د فکر آزادی
 د انسان خنارولو طریقہ!

د خودی ژوند

چه خودی ژوندی وی فقر هم شاهي ده

له سنجر او طغرل کم نه دے فقير

چه خودی ژوندی وی غرق درياب پایاب دے

چه خودی ژوندی وی غر لکه حرير

سمندر کښه وی ژوندے نهنگ آزاد

مړ نهنگ ته د سراب چه زنجير!

حکمت*

دا مریدان خوئے لا اوزغمی خو بدہ لگی
 حقہ خبرہ د درویش سړی په شیخ او ملا!
 فلسفیانہ بحث، د ذات او د صفات مسئلے
 د قوم لاسونہ د کردار د مالہ تش کاندے دا
 بیشک! د دے زړے دنیا دا قدیمی رسم دے
 چه تل به نۀ وی میکده او نۀ ساقی نۀ مینا!
 جام د شرابو په قسمت کښے د هغه ملت وی
 د ژوند تراخه چه ئے حوانان کنړی له شهدو سیوا!

*ریاض منزل (د سر راس مسعود دولتکده) بهوپال کښے
 اولیکلے شو -

مکتب

اقباله! د خودئی د علم نوم دلتہ وانخل
 مکتب کسے مناسب نئہ بیکاری داسے مقالات
 دا بنہ ده چه د خوارو زارو خراو له نظره
 پت پاتے شی د باز هغه احوال او مقامات
 روغ کال د غلامانو، یو لحظه وی د آزادو
 په گرانه قدم اخی د غلام بنده اوقات
 آزاد ته هر ساعت د ایدی ژوندون پیغام
 محکوم ته هر لحظه وی نوے مرگِ مفاجات
 هر خیال د هر آزاد وی منور د حقیقته
 هر فقر د محکوم وی گرفتار د خرافات
 محکوم پروت په سودا کسے وی د پیر د کراماتو
 آزاد بنده پخپله ژوندیے کشف و کرامات!

محکومو ته بس دغه تربیت له هر څه ښه دے
موسیقی، مصوری یا لکه علم نباتات!

تو بیت

ژوند څه بل څه شے دے روره! علم دے بل شے
ژوند د جگر سوز غواړی او علم د دماغ
علم کښې دولت دے هم قدرت دے هم لذت دے
کراڼه فقط دا چه مومو نه پرے خپل سراغ!
ډیر دی اهل علم، د نظر مالکان نښته
دا عجیبه نه ده که خالی دے ستا ایاغ!
څنگه به د شیخ مکتب کښې زړه د چا رنړا شی
څنگه به کوکړو د بیللی بل شی چراغ!

شده او بدل

د آسمان د خُلمده ستورو په شان

دی خیالات هم په ختو په ډویدو

په جهان کې د خودی هم لر او پر شته

دلته هم شته معرکه د بدو ښو

چه په غر د خودی او خپری ښیسته شی

او چه کنده کېږی وی نه وی د کتو!

د خودی مرگی

د خودی له مرکه زړه دے د مغرب توره تیاره

او مشرق د دے له مرکه مبتلا دے په جذام!

د خودی له مرکه روح دے د عرب بے تب و تابه

بے هډوکو بے رگونو د عجم د تن نظام!

د خودئی له دغه سرکه په هندیانو مات وزرو
 د قفس هوا حلاله د چمن مقام حرام!
 د خودئی له سرکه پیر ستا د حرم په دے مجبور شو
 چه په خرخ اوخوری خادر د مومنانو د احرام!

مهمان عزیز

د مدرسه د خلقو زره د اندیپنو نه دک دے
 د بنه او بد دے زمانه کسے کولے شوک شی تمیز
 د زره د کور یو کوټکئی غوندے خوشه پریردی
 کورے که راشی له شه هایه شوک مهمان عزیز!

اوسنشی زمانہ

پاخہ فکرونہ چرتہ او کورو او کوم خوا لار شو!
 چہ د دے عصر هوا هر یو شی کچہ ساتی
 خوارہ خیالات وازہ بے ربطہ بے نظامہ پریردی
 عقل بے شکہ آزاد کرے مدرسه ساتی
 مینہ مغرب کسبے د افکارو بے دینئی مرہ کرہ
 مشرق کسبے بے ربطہ افکار عقل بنادہ ساتی!

طالب علم

الله تا د یو طوفان سرہ آشنا کرہ
 ستا د سیند چبو کسبے نشته اضطراب
 یہ کتاب د مونتے نہ شی فراغت چہ
 کتاب خوان ئے، نہ ئے صاحب کتاب!

امتحان

د غر مستے نالے اووے سنگ ریزے ته
 پریوتل سر قیتول د تا معراج
 متا دا حال دے چه پاماله ئے درمنده
 زما شان دا چه دریاب راته محتاج
 تا تکره په دیوال وهلی نه ده
 شوک خبر دی چه ئے کانرے که زجاج!

مل رسد

نوی زمانه ملک الموت ده ستا د پاره
 روح درنه جدا کړی، فکر درکړی د خوړو
 زړه د درگوي حریفانه کشناکشونه
 ژوند مرگ شی چه ذوق ورکشی دکوتوخنووا!

ته تعليم د هغه ليونتوب نه خبر نه كړې
 عقل ته چه وائی كوشش مه كړه د بانو
 در كړې فطرت تا ته بكارى سترگې د شاهين
 سپكې غلامی كړې د خفاش په شان كتو
 پت چه مدرسو كړل كوم رازونه ستا له سترگو
 دی بكاره خلوت كشي هم د غر هم د ميرو!

حكيم نطشه

حكيم خبر نه شو، پو- نه شو د توحيد په نكته
 نظر پكار دے د اسرار لا اله د پاره
 د ده اوچت فكر يو - غش د آسمان د سينے
 او تخيل ۛ يو كمند د مهر و مه د پاره
 اكرچه پاكه په فطرت كشي راهبى ده د ده
 زره كشي پسخيري يو مزے غوند كنه د پاره!

اساتذہ

کہ مو مطلب وی د سور لعل بدخشان پالنه
 ٲه فائده نه کوی د نمر خورے ورے پلوشے
 دنیا ده نپتی د زرو روایتونو په دام
 ٲه تگ و دو د مدرسے د خلقو! ٲه مدرسے!
 ٲه اساتذہ به ئے د خپلے زمانے کړے شو
 هغه زاړه وختونه گزری زمانے پسے!

غزل

هغه مومی د منزل، مقصد سراغ
 ٲه په شپه ئے وی د پړانگ سترگے چراغ
 غلامان په غلامی کښے اوزگار نامت وی
 په دنیا کښے د آزاد نه وی فراغ
 د مغرب جلوے د سترگے بریښوی
 ستا نظر اوساته صاحب مازاغ!

هغه بزم د يو دوؤ لحظو ميله دے
 چه نئے ستورو په شان پرق وهي اياغ!
 کتابونو کپړلے هسے رنگ بے ذوقه
 صبا هم نه درکوی د گل سراغ!

دين او تعليم

ما ته معلوم دے د پيرانو د حرم انداز
 چه اخلاص نه وی نو دعوی د نظر لاف و کزاف
 او د دے اهل کلیسا دا تعليمی انتظام
 بس يو سازش دے د پاک دين او مروت برخلاف
 د هغه قوم قسمت کښے تل وی محکومی مظلومی
 چا چه پخپله د خودی سره او نه کرو انصاف
 فطرت کوی چشم پوشی د چا نه کله کله
 خو د ملت کنه به هيچ حالت کښے نه کړی معاف!

جاوید تہ

(۱)

غارت کرہ دہ د دین دا زمانہ
 فطرتی سرشت تے دے کافرانہ
 د شاہانو د دربار نہ پیرہ شہ دہ
 د اللہ د حوانمردانو آستانہ
 خو دا دور د ساحرئی جادوگرئی دے
 د ہر کس طریقے دی جادوانہ
 سر چشمہ د ژوندون اوچہ بے اوبو شوہ
 چرتہ نشتہ صہبا خاچکے شبانہ
 د ہغو نہ مدرسے وارہ خالی شوے
 چہ نظر تے وو پہ خیلہ تازیانہ
 خو چہ تہ د کوم یو کور بلہ دیوہ تے
 د ہغے مذاق لا دے عارفانہ
 چہ جوہر تے لا الہ وی ویرہ نشتہ
 کہ تعلیم تے چرے وی فرنکیانہ
 د چمن د گل پہ خانگو گرخہ خیر دے
 ولے کرہ خیلہ خودئی کشے آشیانہ
 انسان ہغہ نا پایابہ سمندر دے
 چہ ہر خاچکے تے دریا بے کرانہ
 کہ دھقان وی تن آسانہ، نہ ناراستہ
 دانہ ہرہ یوہ سل زرہ دانہ!
 د غفلت او نہ د لوبو د کوو دے
 د ہنر وخت دے د کار د سمو دے،

زہہ سینہ کبھی کہ تود نہ وی
 ژوند کبھی پاتے شی خامی
 بیکار کہ تیز وی او زیرک وی
 فائدے کھنہ دامی
 د ژوند او بے شتہ پیرے
 خو کہ وی تشنہ کامی
 غیرت لار د حقیقت ده
 او د فقر تمامی
 اے زرگیہ کپلے نہ شی
 باز د زرکے غلامی
 شعر کم نہ دے دنیا کبھی
 انوری سل، زر جامی
 زما حہ دی پہ دنیا کبھی
 یو نوا زیرِ بامی
 زہ پہ یو رشتیا وینا شوم
 پہ جہان کبھی کرامی
 میراث نہ، ورکپہ د خدائے دی
 پہ دنیا بلند نامی
 ہنہ خیل نورِ نظر تہ
 حہ شہ وائی نظامی
 ”چہ لوئی موئے کوم خائے کبھی
 حہ زما پہ زوی وئی کبھی“

پہ مومن گرانے دا ورھے شیے دی
دین او دولت دی قماربازی

پہ عمل مست بندکان نشہ
پاتے دہ تشہ نفس درازی

کہ دہمت وی فقیری گورہ
ہغہ پہ اصل کسبے وی حجازی

دا فقیری ورکپی بندہ تہ
د اللہ شان بے نیازی

دا د چرچنرو گونترو مرگ دے
جہ مرتبہ تے دہ شاہبازی

رنپا پہ دے وی د عقل سترکے
بے لہ رانجو د سینا، رازی

ترے نہ حاصل شی شان د محمود
کہ نہ وی ختہ کسبے ایازی

ستا د دنیا دا زور اسرافیل
نہ لری ذوق نے نوازی

د دہ نظر چہ عالم آشوب دے
کوی پہ اصل کسبے کارسازی

دا غیور فکر چہ چا را خیل کرو
شی بہ بے تورے مرد غازی

د مومن دے کسبے دہ امیری
لہ خدایہ غوارہ دا فقیری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مردن فرنگی

پہ زرگونو حکیمانو کپلہ سمہ
 پہ حائے ہاتے شوہ د بیخے مسئلہ
 قصور وارہ نئے دہ بیخہ پہ دے باب کئیے
 دی گواہ پہ شرافت نے ورخ او شپہ
 فساد راغلو فرنگی معاشرت کئیے
 مرد سادہ وو بیخہ نے او نئے پیژندہ!

یو سوال

شوک د یورپ لہ فلسفی او پوینتی
 ہند او یونان چہ دی د دہ مریونہ
 دا د اوچت معاشرت کمال دے؟
 سپی بے کارہ بیخے تش کتوونہ*!

پرنہ

ڊیر رنگونہ وارولو دے شینکی آسمان
 چرتہ چہ وہ هغلته ده خدایہ دا دنیا
 هیح تفاوت او نه لیدو ما بنجہ خاوند کئیے
 پت خلوت کئیے هغه ناسته، پت خلوت کئیے دا
 پت دے لا پردو کئیے د آدم اولاد تر اوسه
 خپله خودی روغه راینکاره نه کپه هچا!

خلوت

د جلوت هوس رسوا دا زمانه کپه
 رنرا سترگے زره خیرن او مکدر
 ٲول افکار شی تار په تار او پریشان
 چه له حله مخکئیے شی ذوق نظر!

د صدف غیو چہ د چا قسمت کسے نئ وی
 د باران ہنہ قطرہ نئ شی گوہر
 خودی حان خلوت کسے خیل کری، خو خلوت
 نئ پہ دیر نئ پہ حرم شی میسر!

بنیاد

د دنیا تصویر کسے رنگ وجود پہ بنیاد
 لہ دے سازہ دے د ژوند سوزِ درون
 د دے موتی خاورہ پورته د ہر ستوری
 ہر عزت د دے دہلی در مکنون
 کہ کتاب د افلاطون لیکلے نئ شی
 دے د دے لمے بخرے افلاطون!

دَبِخُو آزادی

د دے بخت فیصلہ کوولے نہ شہم
 کہ بنہ پوئے یم چہ دا زہر دنی دا قند
 حہ فائدہ چہ حان پرے نور ہم ملامت کرم
 دے خفہ را نہ د نوی دور خاوند
 کپی د بَخُو بصیرت د دا راز فاش
 چہ مجبور وی ترے مردان خردمند
 کوم یو شیز دے پہ قیمت پہ رونق زیات
 آزادی کہ د لعلونو کلو بند؟

دَبِيحُو حَفَاظَت

دا ژوندے حقیقت پت دے زما زره کتے
 قرے خبر نه دے د یخه وینے حوان
 نه پرده نه تعلیم نوے او نه زور
 بس یو مرد د بئخه والی نکمبان
 چه کوم قوم دے حقیقت باندے پو۔ نه شو
 زر زیړے ئے شی خورشید درخشان!

بیتھہ اوتعلیم

مغربی تہذیب دے مرگ د موروالٹی
 بنیادم لہرے ٹے ٹکھ ٹر مرگ
 چہ کوم علم بانڈے بیتھہ شی نا بیتھہ
 ہنہ بولی خاوندان د نظر مرگ
 کہ لہ دین خالی د بیتھو مدرسہ شی
 عشق و مینے تہ دا علم و ہنر مرگ!

بنيء

بے چا د احسانہ د سړی جوهر بیکاره شی
 کپری جوهر د بنیء د بل کس په لاس نمود!
 دا د شوق نکتہ د دے د غم او د سوی راز دے
 خوند د پیدائش دے تاوژن کپری دا وجود!
 دغه تاؤ حرکند کپری د وجود پت پت رازونه
 گرمه له دے اوره معرکه د بود نا بود!
 زه هم پیر غمژن یمه د دوئی په مظلومئی
 نه بیکاری ممکن راتہ د دے غوتی کشودا!

ادبيات، فنون لطيفة

دين او هنر

سرود د شعر و سياست، کتاب و علم و هنر

کوهر د دوئی په لړۍ کې دې تمامی یک دانه

راښکاره کېږي د خاورين بنده له پاک ضميره

چه ده له ستورو ځنې هم پورته د دۀ کاشانه

که د خودئی حفاظت او کړي نو هم دا ژوندون دے

او که او نه کړے شی نو سر تر پښو افسون افسانه

شی د آسمان د لاندے هغه امتونه رسوا

چه د خودئی نه ؤ دين او ادب شی بيکانه

پیداو بیت

تازه دنیا را پیدا کیری له تازه افکارو

د خاورو خبیتو نه کیدے نه شی جهان پیدا

چه په خودی کښے ور ډوپیږی د هغو په همت

له دے چینه شولوا شو بحرے کران پیدا

هغه په دور د زمانے غلبه اومونته شی

چه هرے ساه نه کړی یو عمر جاودان پیدا

د مشرق زمکه کښے د دے خودی د مرگ په وجه

تر اوسه نه شو د خدایي سره رازدان پیدا

د مینه بوئی راځی و ما ته د صحرا له هوا

عجیبه نه ده که مے شی شوک هم غنان پیدا

جنون

دوکان د بیسبہ گرو شاعری او ملائی
 حہ ظلم دے چہ خوار گرجی صحرا کئیے دیوانہ
 شوک خبر دی چہ نور ہم د لیونتوب شتہ کمالونہ
 کہ کری ئے شوک لہ غر او لہ کمرہ بیگانہ
 ہجوم د مدرسے ہم د جنون پہ طبع راست دے
 حہ خواہ مخواہ ضرور ورلرہ نہ دہ ویرانہ

خپل شعر تہ

زہ د تا لہ حان بییلو کلمہ من یم
 چہ تہ فاش شوے نو رازونہ مے شو فاش
 لہ لمے لکہ بخرے خور وور مہ حہ
 حان لہ حائے پہ سوی زہہ کئیے کرہ تلاش!

د پیرس جہانت

زما سترکے بہ کمال د ہنر تھہ کپری
 د مغرب حرم، لہ حقہ بے مکانہ!
 حرم نہ دے مغربی جادوگرانو
 پہ حرم کسیرے پتہ کپری بت خانہ!
 جوڑہ کپرہ دا بت خانہ ہنہ لوت مارو
 چہ دمشق ئے دے لہ لاسو ویرانہ!

ادبیات

خپاہ آبرو دے د جانان کوٹھہ کسیرے نہ بربادئ
 مینہ دے اوس حکم د عقل خداداد او منی
 پہ زور بدن کسیرے دے یونوی روح تہ ٹھائے ورکپری
 یا دغہ زور روح دے تقلید خنے آزاد اومتی!

نظر*

سنڀرلے او کاروانونه د لالائے صحرائی

مستی، مسته خوانی، وخت د سرور او رعنائی!

په توره شپه د مپینو ستورو سترگے زنبول

دا سیند او دا د خور آسمان شینخی او پهنائی!

د شپه ډولئی کښه رو رو د سپوږمئی ناوی روانه

د نمر دا راختل، غلے سپهر مینائی!

نظر که د خپل وی د نظارے څه بها نشته

قدرت خرخوی نه په چا بښاست و زیبائی!

* ریاض منزل (د سر راس مسعود دولتکده) بهوپال کښه
اولیکلے شو -

مسجد قوت الاسلام

زما پہ دے تورہ تیارہ سینہ کسے حہ پاتے شو؟
 لآ الہ مر دے، او مر ژواندے او بے ذوق نمود
 د فطرت ستر گے بہ مر ہم شاید او نہ پیڑنی
 چہ ایازنی پہ بل شان کپے دے مقام د محمود
 اوس بہ مسلم ولے د تا لہ سختی نہ شرمیری
 چہ غلامی لکہ شیبہ ئے نازک کپے وجود
 د تا د شان سرہ جوڑیری نمونخ د ہغہ مومن
 چہ معرکے ئے پہ تکبیر کسے دے د بود و نہ بود
 اوس زما ساه کسے ہغہ سوز شتہ دے نہ ہغہ کرمی
 اوس د زرگی لہ تاوہ نہ وی زما نمونخ او درود
 اوس زما بانگ کسے ہغہ زور شتہ نہ ہغہ بلندی
 پہ تا بہ بد نہ لگی داسے مسلمان او سجود؟

تیسرے

ستا لہ خودی ستا د وجود حرم رنپا رنپا دے

ژوندون لاشہ دے؟ د خودی سرور و سوز او ثبات

پورته پیر پورته ئے مقام دے لہ سپورسئی لہ ستورو

د دے لہ سوزہ پیندا شوی دی ستا ذات او صفات

د بل خودی د تا حرم؟ رب د لہ دے اوساتہ

بیا را ژوندے نئے کپے تیر کاروبار د لات او منات

دغہ گمال دے د تمثیل، چہ بس تہ پاتہ نئے شے

چہ نئے ئے تہ، نو د خودی سوز او نئے ساز د حیات!

د امید پلوشے

(۱)

نمر ورگړلو خپلو پلوشو ته دا پیغام
 عجب حائے دے دنیا! کله سحر کله ماښام؟
 تاسو د مودو نه په فضا کښه آواره یئ
 ورځ په ورځ زیاتیری ستم ظلم او ناکام
 نه د نرو شکو په سپین پرق کښه په راحت شوئ
 نه لکه صبا د کل طواف کښه په آرام
 راشئ بیا راغونډه شئ زما روښان زړه کی ته
 پریدئ دا باغونه او صحرا او در او بام

(۲)

راغله د دنیا له هره کټه شومے راپورته
 غونډه شومے د غر غیره ته ټولے پلوشے

شور دے یو مغرب کئیے، چہ رنپا نہ دہ ممکنہ
 ہر خوا مشینونو خورے کپری دی تیرے
 خوندد تماشے لاد مشرق نہ ورک خونہ دے
 بیا ہم د لاهوت غوندے خاموشہ تورے شے
 بیا ہم پہ ہغے رنپا سینہ کئیے غلی حائے کپہ
 اے روپانہ نمرہ! ہیر موئہ کپے بے اسرے!

(۳)

یو لکہ د حورے د نظر پہ شان شوخے
 حوانے بے قرارے پلوشے لکہ سیماب
 وے: چہ کہ ما تہ د رنپا اجازت وشے
 حو د مشرق ہرہ ذرہ نہ کپم جہان تاب
 پرے بہ نہہ ردم زہ تیاریہ فضا د ہندوستان
 حوالہ خوابہ ویتن نہہ شی مردانِ کِراں خواب!

دا خاوره مرکز ده د مشرق د امیدونو
 دا وطن په اوشکو د اقبال شولو سیراب
 سترگے د سپوږمۍ ستور و له دے خاورے رنډا دی
 کتیکې او کتکانږې د دے خاورے زر نواب
 پورته له دے خاورو شو غواص د معانیو
 چا ته چه درانه درانه سیمدونه دی پایاب
 کوم ساز چه په کزمو نغمو سوو د خلقو زروڼه
 هغه په مجلس کښې نابنده له مضراب
 پروت دے برهمن اوده په در کښې بت خانے ته
 ژاړې خپل قسمت ته مومن خوا کښې د محراب
 مه له مشرق تښته مه مغرب نه لاس په سر کړه
 دا د فطرت حکم دے چه هره شپه سحر کړه!

امید*

مقابلہ د زمانے سرہ خو بنہ کومہ
 بیشک چہ زہ نہ سپاہی یم نہ امیر د جنود
 زہ خبر نہ یم شاعری دہ یا کہ بل خہ شے دے؟
 خو خدائے را کرے ما تہ ذکر و فکر و جذب و سرود
 چہ د تندی نہ ئے د حق د بندہ بیکاری جلوے
 ہنہ جلال دے چہ لبریزہ تر ضمیر د وجود
 کہ کفر نہ دے نو د کفر نہ خہ کم ہم نہ دے
 د حق بندہ چہ کرفتار شی د حاضر او موجود
 چہ خفہ نہ شے باقی پاتی دی لا ڈیر دورونہ
 د نوو ستورو نہ خالی نہ دے سپہر کبود!

* ریاض منزل (د سر راس مسعود دولتکدہ) بھوپال کئیے
 اولیکلے شو -

د شوق نظر

خپل ضمير دا کائنات پتوی نه
 هر بحرے ئے په شوق سره ءان بښائی
 لا به بل شان د دنيا کاروبار بښکاری
 که ملگری د نظر شی بینائی
 دے نظر کړو د محکوم قوم فرزندان
 په دنيا لائق د دے کار فرمائی
 دے نظر کښے قاهری او جباری
 دے نظر کښے دلبری او رعنائی
 لیونتوب زما د دے نظر په لاره
 دے ذرو ته بیئی دشت پیمائی
 که د شوق نظر د نوی حاصل کړے
 ستا وجود د زړه او سترگو رسوائی!

اهل هنرو تہ

دا نمر او ستوری سپورٹی د شو لحظوئے زنہا
 پائی چہ تل پہ مینہ ستا د خودئی دا وجود
 ستا د حرم زرگے دے د سور او تور خنے پاک
 شرم دے ستا د پارہ دا سور او سپین او کبود
 ستا د خودئی غیبدل موقع د ذکر او فکر
 او حضور ستا د خودئی عالم د شعر و سرود
 روح کہ د تا وی ضعیف د غلامی پہ مرض
 دہ دنیا ستا د هنر دیر او طواف او سجود
 کہ باخبرہ اوسے خپل شرافت خنے تہ
 انس و جن ستا لپکرے او تہ امیر د جنود!

غزل

مستو چيو سيند کيئڙے اوسئى سيند کيئڙے در گوهر دى
 شه دى په ساحل کيئڙے خند او خار او خس و خاک
 دى زما بخرو کيئڙے جوهر د تندرونو
 شه او کرمه ستا نيستان خپله دے نم ناک
 دا ستا زمانه ده ستا اثر دے ستا تائير دے
 اے کم عقله! نه دے نه دے کردش افلاک
 داسے ليونتوب هم ما ليدلے دے پخپله
 کوم چه دے کنگولے د تقدير د لاسو چاک
 هغه کس کامل کنرم په فن کيئڙے د رندئى
 وى د چا مستى چه بے منت زارئى د تاک
 اوس هم د مشرق په ميخانه کيئڙے پراته شته دے
 هغه سره شراب چه رنڀا کيئڙے پرے ادراک!

تول اهل نظر دی له یورپه نا آمیده
 زرونه د دے سپینو امتونو نۀ دی پاک!

وجوں

اے چہ د آسمان لاندے بخرے غوندے بکارے
 شوک بہ د وجود تا وتہ اوبسائی درجے
 نۀ وی کہ ہنر کسبے د خودی جوړولو زور
 ہائے دا شاعری صورت گری نائے د نغمے
 نۀ بنی مکتب او مے کدہ شہ بے له نشہ
 زدہ کرہ شتہ کیدل کنہ! چہ شتہ شے شتہ بہ لے!

سرو

راغلو له کوم حایه په نغو کښه کیف د مښه؟

اصل ئے دے زړه د نواز که ښاخ د نئے؟

زړه څه دے؟ د دے مستی طاقت راحی له کومے؟

ولے په یوه نظر ئے اوږی تحت د کرے؟

ولے د دے ژوند ورکړی قدمونو ته ژوندون؟

ولے واردات د دے بدلیږی پے به پے؟

ولے داسه ده چه د دے زړه خاوند نظر کښه

نه نیسی څه ځائے شاهی د روم و شام و رے؟

کومه ورځ چه پوئے شو معنی د زړه په راز

پوئے شه د هتر مرحله ټولے شولے طے؟

نسیم او شبنم

(نسیم)

زہ د پورته ستورو تر فضا رسیدے نہ شم
 دلہہ د لالہ د گل لمنے مے کپے پرے
 رو رو مجبوریم چہ دا بیکلے وطن پریردم
 لاپے بے مزے شوے د بلبل مستے نغمے
 تہ قسمت د دواو جھانونو نہ خبر کپے
 خاورے د چمن شیے کہ د شین آسمان پردے؟

(شبنم)

تا کہ د چمن خاورے را نہ کاری نزدو
 راز دے یو کلشن ہم د آسمان د شنو پردو

اهرام مصر

د دے زره سوزوونکی سرے صحرا چپه چپا کښه
 فطرت فقط د شکو شو غونډی کپله تعمیر
 آسمان سر راتیت کپله دے لویئی ته د اهرام
 کوم لاس جوړ کړو د تل پاته کیدلو دا تصویر؟
 آزاد کپه خپل هنر، ته د فطرت د غلامی نه
 ښکاریان دی د هنر دا خاوندان او که فنجیر؟

د هنر مخلوقات

د د نظر جنت جوړ کپله هنرمندو خلقو
 نهمان خانه د ذات کته شی د کتونکو سترگه
 نه په خودی نه د سحر او د مایام په کردش
 خلاصه موندلې شی د ژوند د کشا کسه ځنه!

آہ ہغہ خوار غریب کافر چہ ئے تر اوسہ بتان
 دی ہغہ مات لات و منات د پخوانئے زمانے!
 تہ جنازہ ئے، ہنر ستا د جنازے امام دے
 چہ دی بیکارہ درتہ لحد کینے د ژوندون پلوشے!

اقبال

پہ جنت کینے سنائی اووے رومی تہ
 پہ مشرق کینے ہغہ جام دے ہغہ آس!
 خو حلاج دا روایت کپی چہ آخر
 یو ملنگ کرو د خودئی رازونہ فلش!

فنون لطیفه

د نظر خاوندو ذوق د نظر بښه دے

خو چه اصل د حیز نه وی نظر شه؟

د هنر مقصد خو سوز د تل ژوندون دے

یو نفس یا دوه نفس لکه شرر شه؟

د دریاب زړه کښه چه پورته طوفان نه کړی

د نیشان خاکیه دا سپی گوهر شه؟

د شاعر نوا که ساه د مغنی وی

چه چمن سراوے کړی دا باد سحر شه؟

قدم بغیر د معجزو نه پورته کیږی

چه ئے ضرب د کلیم نه وی نو هنر شه؟

د چمن سحر

ککل

ستا جوڑے خیال دے چہ وطن زما نہ ڊیر لرے دے
اے د آسمان قاصده دا دے دومره لرے نٺ دے

شبم

دا د الوت پہ میجنتونو معلومیږی نکتہ
آسمان له زمکے خوا پخوا دے دومره لرے نٺ دے

سحر

لکه سحر د چمن غولی کښے قدم ږده هسه
چہ د شبم گوهر د پښو لاندے د مات نٺ شی
غرونه دشتونه غیر کښے ایسه خو دا خیال ساته
خلاصه له لاسو د لمن د سماوات نٺ شی!

خاقانی

صاحب د تحفة العراقین
 د اهل نظر و قرة العین
 ادراک ئے د هر شه پرده در دے
 پردے ورته خیرے، لرے ور دے
 خاموشه دے عالم معانی
 او نه وائی حرف لن ترانی!
 ترے اوپوشتہ دنیا شه شے دے؟
 بحث د هغه 'دا، شه شے دے؟
 کپی 'پوئے، پہ رازونو سر تر سره
 د سلو خبرو یو خبره!
 'د داسے دنیا معلوم تندے دے
 آدم پکشیے مری، ابلیس ژوندے دے!،

رومی

کابۂ کابۂ ککوئی ستا چشمِ نیم باز تر اوسه
 د تا وجود تا د پارہ دے یو راز تر اوسه
 د ناز سرہ نہ شو آشنا د تا نیاز تر اوسه
 چہ لہ قیام حُنے خالی دے ستا نماز تر اوسه
 تارونہ سست لری د تا د خودئی ساز تر اوسه
 چہ د رومی لہ نغمو اوسے بے نیاز تر اوسه!

جِدَّت

اوکورے کہ تہ دا زمانہ پہ خپل نظر
 رائیہ بہ آسمانونہ شی پہ نور د د سحر!
 نور بہ ستا بخرو نہ پہ سوال اوغواپی نمر
 ستا بیکلے تقدیر بہ شی روشانہ پہ قمر!

د ریاب به په چپو اوسی په موج د د کوهر
 فطرت به شرمندہ شی په اعجاز د د هنر
 د نورو د تخمیل او د افکار ئے کدائی
 اے نه شے کرلے ته خپلے خودئی ته رسائی؟

مرزا بیدل

اے چه حقیقت دے که نقصان زما د ستر کو
 دا آسمان او زمکه دا کهسار او دا صحرا
 شوک وائی چه نشته دے او شوک وائی چه شته دے
 شه خبر یم شته دے او که نشته دا دنیا!
 خنکه به آسانه بیدل پرانسته دا غوته
 کران، چه پرانستل ئے وو همیشه به حکما
 ”زړه کښه که وسعت وے د چمن نخښه به نه وه
 رنگ د مے بهر شولو چه تنگه وه مینا!،“

جلال او جہال

زما د پازہ د حیدر زور او قوت کافی دے

د تا نصیب شہ افلاطون غوندے تیزی د ادراک

زما نظر کبھے دا بھائست دے او ہم دا رونق دے

چہ پھ سجده د طاقت مخے تہ پراتہ وی افلاک!

کہ جلال نہ وی، بے اثرہ دے بھائست د جمال

تسہ یوساہ وی پھ سرود کبھے کہ اور نہ وی د ژواک!

زہ بہ سزا لره ہم نہ کرمہ قبول هغه اور

چہ تند و تیز نہ وی لمبہ لمبہ سرکش او بیباک!

مصور

دے دور کسے شومره عام اوختو سرک د تخیل

هندي هم مقلد د فيرنگی، عجمی هم!

غم ما سره دا دے چه د دے دور بهزادانو

نه ورک شو د مشرق آ* سرور ازی هم!

د تا د کمالاتو نه خبر یم هنر منده

صنعت د زور هم زده دے او دا نوے درخی هم!

فطرت د دے شئیلے او کتلے د هم دے

اینه کسے د فطرت اوشیه خپله خودی هم!

حلال سرود

د معنی پہ زیر و بم مے زبہ آزاد خو شی

خو تر تلہ چہ ژوندی نئ وی دا حہ کسود!

هغه نغمہ لا پہ سینہ کشیے د افلاک پتہ ده

چہ پہ گرمی ئے ویلی ویلی شی د ستورو وجود!

چہ پہ تاثیر ئے بنیادم له غم او ویرے پاک شی

او ایازی نہ ئے پیدا شی درجے د محمود!

د سپورمی او ستورو دا حیرانہ دنیا پاتے نہ شی

پاتے شے تہ او ستا نغمہ ”زہ یم او لا موجود!،،

پہ خودئی پوهہ عالمان چہ ئے حلال کنپری

د چا مطرب پہ انتظار کشیے دے لا هغه سرود!

حرام سرود

ننه د صوفيانو سوز سرود زما په ذکر کښې شته
 ننه زما فکر پیمانہ ده د ثواب او عذاب!
 الله د اوکړې چه ملگرے شی زما د رائے
 فقیه د بھر چه پوهیږی په حدیث او کتاب!
 که په نوا کښې پوشیده چرے د مرگ پیغام وی
 زما په رائے ناروا دی شپیلې، چنگ او رباب!

فواره

د چینے دا روانی د خاورو خوا کښے
 زما خوبه ننه شوه دغه نظاره
 دے خوا مه کوره اے حوانه اخوا کوره
 په خپل زور خپڑی په پورته فواره!

شاعر

اے شاعرہ ستا سینہ کبھے چرتہ ساہ شتہ دے کہ نشتہ؟

د مشرق پہ نیشان کبھے د نفس محتاج ده نئے

پہ تاثیر د غلامی چہ خودی نرمہ شی د چا

ہغہ قوم د پارہ نہ دے مناسب عجمی لے

صراحی کہ د بیسپے وی کہ د خاورے کوزہ نپٹی وی

لکہ تیزہ تیزہ توره تیز پکار دی د تا مئے

د افلاک د لاندے نشتہ چرتہ ہسے رنگ دنیا

چہ بے جنگہ پہ لاس راشی پکبھے تخت د جم او کے

ہر ساعت دے نوے طور او نوے برق د تجلی

د دے شوق دا مرحلہ مے خدایہ مہ کرے چرے طے!

ل عجمو شعر

بیشکھ! د عجمو شعر مست دے دل آویز

کیدے نئ شی په دے ولے خنجر د خودئی تیز

ککلیشن که په نغمه باندے د دے وی افسرده

نو بینه ده چه خاموشه وی مرغان سحر خیز

کگذار هغه که سر هم د غر مات کاندے نو حه

تر خو متزلزل نئ کپری دولت هم د پرویز

دا وخت دے د کتیانو د تراشلو اے اقباله!

بس هر چه د اینے غوندے وی کپه تر نه پرهیز!

د هنر هنرور

د دوئی خیال د مستی مینے جنازه ده
 د قومونو ئے فکرونو کتھے مزار !
 بیت خانہ کتھے ئے نقشونه وی د مرگ
 د بامبر هنر د ژوند حنہ پیزار
 د آدم له سترگو پتھے بلندی کړی
 روح آوده کړی او بدن کاندے پیدار
 آه ! د هند شاعر لیکوال او مصور
 سوزه پنځه په اعصابو د هر خوار !

بزرگی سرے

نفرت غرق او مینہ غرقہ سرسری ہعہ نہ دا
 پہ غصہ کئی ہم کپی مینہ پہ بندیانو د مولا
 پرورش اکر کہ موسیٰ پہ تیرو کئی د تقلید
 نوے نوے پیداوینت ئے وی د طبع تقاضا
 انجمن کئی ہم حاصل وی خلوت دہ تہ لکہ شمع
 چہ محفل کئی د ہر چا وی ہم جدا وی لہ ہر چا
 تابانی د تخیل ئے لکہ نمر وی د سحر
 وی خبرے ئے سادہ آزادے پکے لہ معنا
 دا پیران د طریقت ئے لہ احوالہ خبر نہ دی
 چہ انداز ئے د نظر دے د خپل عصر نہ جدا!

نوی دنیا

پتہ د ژوندی زړه نه د تقدیر رازونه نه دی

خوب کښے دے د نوی دنیا اووینی تصویر

پیا ئے چه اذان د مؤذن وین کړی له خوبه

پاسی او د خوب د دے دنیا اوکړی تعمیر

دغه موټے خاورے د تازه جهان بدن دے

روح د دے تازه جهان هم دے د ده تکبیر!

ایجانِ معانی

بیشکھ د معنی پیدا کول ورکړه د خداے دی

نه وی له کوششه هنرمند ولے آزاد!

واړه د معمار د کرمے وینے نه جوړیږی

مخے وی د حافظ که بت خانه وی د بهزاد!

بے له مسلسل خواری جوهر نه ښکاره کیږی

رونږ دے په بڅرو د تیشے، کور د فرهاد!

موسیقی

دا نغمہ ثبوت د معنی د یخے وینے

ستا مخ چہ ئے نہ کرو اوریدو سرہ تابناک

کلاہ کپی د نغمو سرہ د ساہ پہ چپو زھر

ہغہ نے نواز چہ خیل ضمیر ئے نہ وی پاک

او مے کتل تھول د شرق و غرب لالہ زارونہ

یو چمن کشیے ہم نہ دے گریوان د لالہ چاک!

ذوقِ نظر

حہ لورہ خودی دہ د چینی اجل نیولی!
 چغہ نئے کپڑے جلاد تہ چہ نئے توره کپڑہ بکارہ
 صبر او کپڑہ لیو غوندے د توره پرق تہ کورم
 حہ بیکلے منظر دے حومرہ بیکلی نظارہ!

شعر

زہ پہ راز د شعر خبر نہ ہم خو کورہ
 دا یوہ نکتہ دہ تہول تاریخ د دے تفصیل
 کوم شعر چہ راوری د ہمیش ژوندون پیغام
 بانگ د اسرافیل دے یا نغمہ د جبرئیل!

رقص او موسیقی

رونږ له شعره روح د جبرئیل او اهرمن

رقص او موسیقی سوز او سرود د انجمن

داسه یو چینے حکیم د فن رازونه پشائی

شعر گويا روح د موسیقی دے رقص ئے تن!

ضبط

د دنیا د خلقو کار دے له دنیا کله مانے

له دردونو د زخمونو فریاد نه کړی فقیران

دا نکته راته خلوت کښه یو هوشیار پیر او بشپله

زمرے زغم کوی په غم کښه کیدو کله په هڅه سوران!

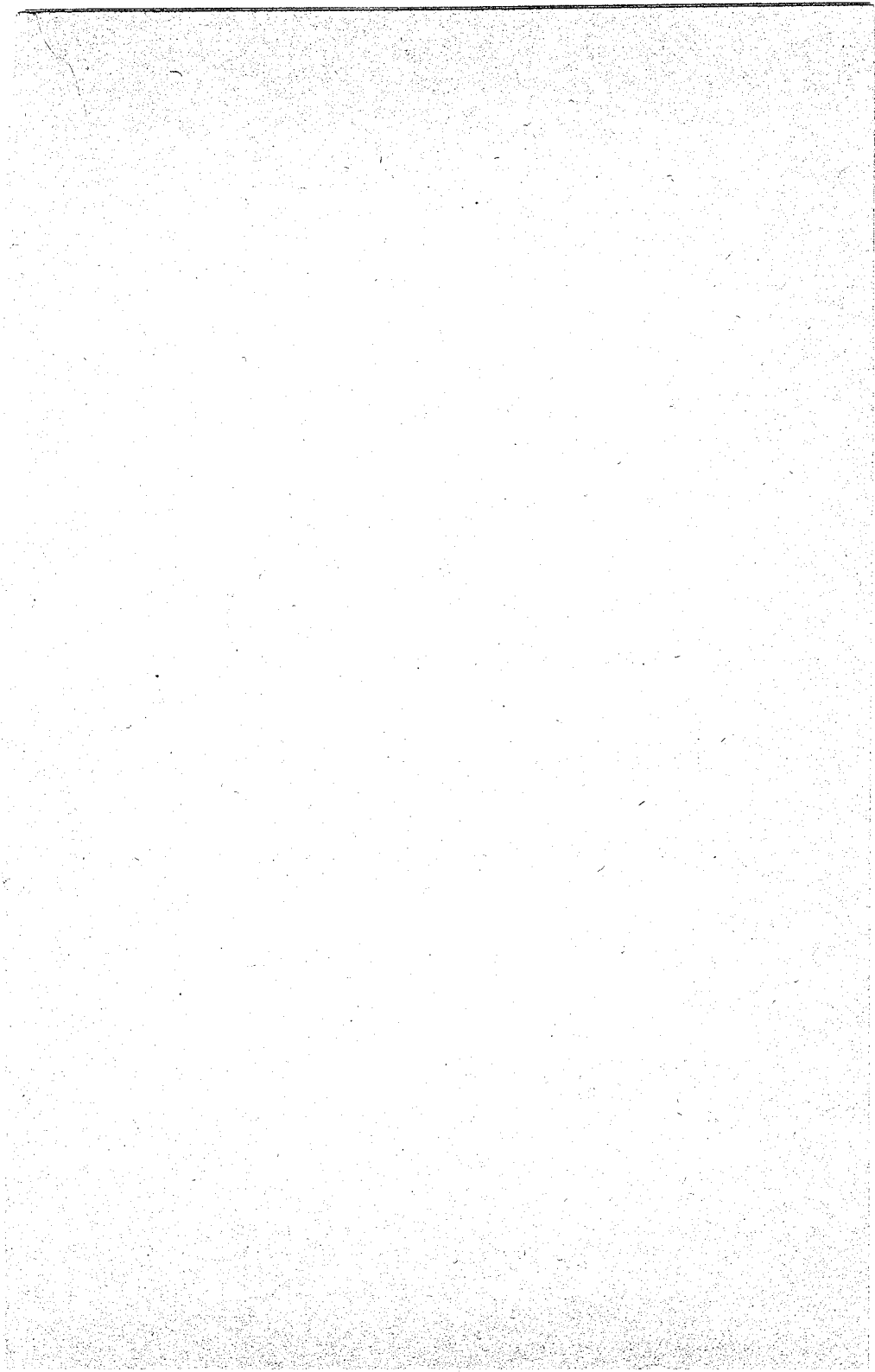
رقص

پریرده یورپ ته د بدن د پیچ و خم دا نجا

د روح په رقص کښه دے ضرب کلیم اللہی!

د هغه رقص بدله تنده ده د زړه او د خولے

د دغے رقص فقیری ده او شاهنشاهی!

سیاسیات مشرق و مغرب

اشتراکیت

د قومونو د انداز نه معلومیری

بے فائدے نه دے د روس کرم رفتار

په شوخیو باندے فکر شو مجبور

خلق تول د زور اندازه دے ویزار

د انسان هوس چه وو را نه پت کپری

په رو رو را حرکتیږی تول اسرار

په قرآن کښه غوږې اووهه مومنه

کپری جدت د در عطا رب د کردار

چه په حرف د قل العفو کښه پت پروت دے

هغه حق به شی دے دور کښه نمودار!

د کارل مارکس آواز

دا د علم حکمت لوبې شور او شربت تکرار
 دنیا ښه نه کتنې اوس کورم زارۀ زارۀ افکار
 ستا کتاب کښې بې د دې نه معاشي حکیمه څه دی؟
 خو کارۀ وارۀ خطونه رنگ د "مریز او کج دار"،
 د مغرب په بټ کده کښې، کلیسا کښې مدرسه کښې
 د هوس توئی شوی وینې پتوی عقل عیار!

انقلاب

نه ایشیا کښې نه یورپ کښې ساز او سوز د ژوندون شته دې
 هلته مرگ دې د خودئی او هلته مرگ دې د ضمیر
 په زرگو کښې پیدا شوی ولوله د انقلاب ده
 راته ښکاری را نزدو دې وخت د دې جهان پیر!

خوشامندے

د دنیا پہ چارو نئہ پوهیرم بیا ہم
 پت له اهل نظر پاتے نئہ دے راز
 خوشامندے کپہ تہ ہم د وزیرانو
 دستور نوے دے، د نوی دور آغاز!
 خبر نئہ یم خوشامندہ کہ ربتیا وی
 کہ شوک او بلی کونگے د ”شپے شہباز“،

منصب و نہ

مسلمان د فیرنگی جادو غلام کپرو
 شو پہ دے د قلندر نظر نم ناک
 خدائے د خیر ساقی د تا د لوئے منصب
 د خودئی جوهر د کپرو پرے ہلاک!

خو دا يو خبره نه شی پتيدے

پرے پوهيری چہ وی لیر غوندے چالاک

”غلامان نه شریکئی شوک حکومت کسپے

ترے نه اخلی فقط جوهر ادراک!،،

یورپ او یهودیان

دا عیشونه فراوانه حکومت او تجارت

او زرہ توره سینہ کسپے دے محروم تسلی

تیارہ کرہ فیرنکیانو ته لوکو د مشینونو

دا سخوے* ایمن نه ده شایان تجلی

د نوی حوانی مرگ تهذیب راغله خنکدن دے

شاید چہ شی یهود د کلیسا متولی!

د غلامی نفسیات

هم شاعران پیدا کوی هم عالمان حکیمان

خالی خو نه وی له هر څه د غلامی زمانه

خو د الله د دے بندیانو ټولو یو مطلب دے

اگر چه هر یو کوی شرح د معنی یگانه

”په ده چه اوبیو زمو ته د اوسنی غوندے زغل

چه پاتے نه شی د شیرانو د شیری افسانه،“

په غلامی رضا کوی خوشحالوی غلامان

او دا تاویل د مسائلو جوړوی یو بانه!

بالشویک روس

ډیره عجیبه ده د الله د قضا لاره
 خدائے خبر چه څه وی د دنیا زړه کښی نکات
 شو هغوئی مامور د کلیسا په ماتولو
 چا چه حفاظت د کلیسا کنړه نجات
 دا وحی نازله شوه د روس په دهریت
 مات کړئی تاسو مات د مسیحیانو لات منات!

فن او صبا

هغه صبا په عیش و غم باندی څه حق نه لری
 د چا چه نن زړه بلون او څکر سون نشته دے
 هغه قوم نه دے د صبا د هنکامو مستحق
 د کوم یو قوم د قسمت غوټه کښی چه نن نشته دے!

مشرق

پہ نوا سے کرویوان کرو د لالہ خیرے
 د سحر نسیم چمن تلاش کوی لا
 مصطفیٰ نہ رضا شاہ کبیرے را بنکاره شو
 روح د شرق حان تہ بدن تلاش کوی لا
 د سزا لائقہ دہ زما خودی ہم
 زمانہ دارورسن تلاش کوی لا !

د فیرنگیانو سیاست

ربہ ستا حریف دے سیاست د فیرنگیانو
 دا دہ چہ بندیان ئے دی مالدار او رئیسان
 تا لہ آورہ یکی یو ابلیس ربہ! پیدا کرو
 دوئی لہ خاورو جوہ کرلو دوه لکہ ابلیسان!

خواجهگی

نومے دور هم اصل کسینے زور عهد دے
 دی مشران، د سجادو او سیاست خاوندان
 سوونو کالو غلامی خلق عادت کرو په دے
 دا کرامت دے د پیری نه د میری احسان
 په خواجهگی کسینے کرانه هیخ پاتے کیدلے نه شی
 چه بنه پاخه د غلامی په خوئی کسینے شی غلامان!

غلامانو ته

ما ته د مغرب او د مشرق حکمت بشیلی
 یو نکته چه ده بس غلامانو ته اکسیر
 وی که فلسفه وی فقیری که سلطانی وی
 کیری په بنیاد د عقایدو بوخ تعمیر!

حرف د هغه قوم بے سوزہ کارٹے خوار و زار
 شوک چہ لہ پنو عقیدو وی خالی ضمیر!

اهل مصر تہ

دا یو نکتہ راتہ پچیلہ ابوالہول نبیلی
 دا ابوالہول چہ ور معلوم دی ټول رازونہ قدیم
 پہ یو لحظہ کینے چہ بدل کړی د قومونو تقدیر
 داسے طاقت دے چہ د زور نئے نئے دے عقل حکیم
 پہ هر یو دور کینے د دے ییل ییل طبیعت وی ییل شان
 کله شمشیر د محمد (ص) کله لړکے د کلیم (ع)!

ابی سینا

(۱۸ اگست ۱۹۳۵ء)

را جمع د یورپ گنجئی پہ مر ابی سینا
 خبر نڈ دی چه شه زهر پہ دے لاشه کبھے دی
 نزدے ده چه دا زور مرے ریشے ریشے کوی

تہذیب کمال تہ اور سیدہ لارہ شرافت
 قومونہ پہ لوتولو خپل حانونہ پایوی
 هر پرائنگ حان تہ ماشوم غوندے ورغومے لتوی

افسوس د کلیسا د ننگ د فخر آئینہ

روما د لوئے بازار پہ سر توتے توتے کوی

اے پیر د کلیسا! دا حقیقت زرہ دردموی!

د ابلیس حکم خپل سیاسی و لال تہ *

تول بامبران د سیاست پہ پیچ کسے اونسلوئی
 دا زناریان زاړه له دے دیر کهنه لرے کړئی
 دا اوړی تری چه د مرگ له سختو نه ویریری
 لرے کړئی روح د محمد (ص) ے له بدنه لرے کړئی
 ورکړئی عربو ته خوش رنگه تخیل د مغرب
 د اسلام فکر له حجاز او له یمنه لرے کړئی
 دا پښتانه چه لا د دین په ننگ غیرت ولاړ دی
 علاج ے دا دے چه ملائے له وطنه لرے کړئی
 اهل حرمو نه زاړه روایات تول را تول کړئی
 او د ختن اوسی، له دے زاړه ختنه لرے کړئی
 اور د لاله خو لا تیزیری د اقبال په نفس
 اوشړئی داسے غزل گو زر له چمنه لرے کړئی!

* بهوپال شیش محل کسے اولیکلے شو -

جمعیت اقوام مشرق*

دی پہ لاس کسے مو اوبہ ہم، او هوا ہم
 کاش نظر کہ د فلک پیر بدل شی!
 خوب لیدلے د انگریز سلوکیت دے
 دا کیدے شی چہ د خوب تعبیر بدل شی
 کہ طهران د مشرقیانو جنیوا شی
 د دے زمکے بہ شاید تقدیر بدل شی!

ہمیشہ سلطانی

پہ فطرت زہ مرجونرا یم پیدا شوے
 خو کووم د سیاست نہ تل پرہیز
 فطرت نہ غواری دائمہ سلطانی
 کہ هر خو دا مدارتوب دے دل آویز!

* شیش محل بھوپال کسے اولیکے شو -

لا ژوندى دى ماتول د فرهاد کانډې
او رخصت ملوکیت شو د پرويز!

جمهوريت

دغه راز يو فيرنګى* کړلو څرګند
که هر څو هوښيار خبرې کوي نه
داسې طرز د حکومت جمهوريت دے
چه سپړي پکښې شميري او تلي نه!

يورپ او سوريا

فيرنګى ته کړو عطا د سوريا خاورو
پينغمبر د غم خوړى کم آزارى
د مغرب نه په بدل سوريا ته راغلو
شرابونه، رنگ رنگ ډم، جوارى!

مسولینى*

(خپلو مشرقى او مغربى حریفانو ته)

جرم مسولینى شه ناشونے له دنیا او کړو؟
 شو چه معصومان د یورپ بے حایه خفا
 زه چه چچ کووم دانے، چانړ ولے خفه کیږی
 دواړه صفائی ده، چانړ د تا او چچ زما
 ته زما سودا د بادشاهى کړی په شه
 نه دی ماتے کړی د کمزورو شیبے تا؟
 دا د مداری تماشه کومه بادشاهى کړی؟
 پاتے راج دانى ده او نه راج شته نه راجا
 آل د د سیزر اوبه کوی د منچر ډکى
 تاسو په خراج کړه هره للمه د دنیا!

* په ۲۲ اګست ۱۹۳۵ء بهوپال (شیش محل) کښے
 اولیکلے شو -

تاسو پتی لوت کړو تاسو لوت کړو تخت و تاج
 تاسو د ۔ کسو خیمے لوت کړے په صحرا
 مرگ د بنيادمو، لوت پردو کښے د تهذيب
 تاسو کړو پرون روا او ما کړو نن روا!

گلہ

څوک خبر ئے له قسمته دی چه هند
 لا تر اوسه د يو تاج ښکلے تکين دے
 دهقانان ۔ لکه مړه له قبره ختی
 چه کفن ئے لا اوس هم زیر زمين دے
 روح ئے هم د بل، بدن ئے هم د بل دے
 باقی پاتے نه مکان دے نه مکين دے
 ”د يورپ په غلامی شولے رضا
 له يورپه نه، گلہ مے ده له تا!“

انتداب

د تہذیب فرہنگے کوم خائے تہ پکار دی
 پہ دے پوہہ کئیے خو نشتہ دشواری
 چہ برہنہ نڈ وی بیخے، شراب نڈ وی
 او حرامہ شی کنہلے جواری
 بہ بدن کئیے روح اگرچہ بے قرار وی
 د نیکونو لہ لار نڈ کپی ۔۔ زاری
 لا حاسن نڈ ننگیالی، مردان زیرک دی
 د مکتب د فیض چینی نڈ وی جاری
 د مغرب د سترکہ ورو دا فتویٰ دہ
 چہ دا زمکہ لہ تہذیبہ دہ عاری!

لا دین سیاست

ہتہ تہ وی لہ ما ہیخ حقہ خبرہ
 خدانے راکہے زرہ خبر دے او بصیر
 پہ نظر مے دا لادینہ سیاست دے
 د شیطان مرے، بد اصلہ، مے ضمیر
 پہ پریشو د کلیسا حکم آزاد شو
 د مغرب سیاست دیو دے ۔ زنجیر
 چہ د بل پہ مال تے کلہ نظر پر یوزی
 کلیسا تے د لہکر مخکھے سفیر !

د تهذيب لومه

اقبال نه كړې شك د ده په شرافت كشي

د مظلوم ملل * يورپ دے خريدار

كرامت د كليسا د پير دے واړه

په بجلي چه منور شولو افكار

ولې زړه په فلسطين او شام مے سوزي

په تدبير اسانيدے نه شي دا كار

له پنجه د ظالمانو تركو خلاص شو

او په لومه د تهذيب شو گرفتار

* د ملت جمع -

نصیحت

دا نصیحت اوکرو یو لات فیرنگی ٹھوئی تہ
 'ہغہ منظر گورہ چہ نظر د نئ کپری سیر،
 دا بہ پہ غریب کوی د ٲولو نہ لوئے ظلم
 لارے چہ ورغومی تہ شوک اوشائی د شیر
 بنئ دی پہ مینہ کئیے پت رازونہ د شاہئی
 شوک بہ محکومان چرے پہ 'تورو نئ کپری زیر
 واجوہ خودی د دوئی تیزاب کئیے د تعلیم
 نرمہ ئے کپہ، ہر خوا تہ ئے اڑوہ پہ پیر
 دا تیزاب تاثیر کئیے د اکسیر ٹخنے اوچت دی
 زر د ہمالے ہومرہ بہ کپری د خاورو ٲیر!

یو بحری قزاق او سکندر

سکندر

ستا زنجیر د تا صلہ ده یا زما شمیر

تنگه کره د تا حملو د بحر پهنائی

قزاق

حیف دے سکندره! تا ته دا خوانمردی بیکاری

دایه شوک کوی د هم چشمانو رسوائی؟

متا کسب هم ظلم دے زما کسب هم ظلم

ته ئے میدانی قزاق او زه یم دریائی!

د قومونو ټولنه

(جمعیت اقوام)

د غریبې ځنګدن دے خو ویریوم

څه سپیره خبر مے را نه شی په خوڼه

تقدیر ښکاری یقینی، خو "شی د پاتے"،

د پیران کلیسا وی دا په خوڼه

ده ممکنه چه دا وینځه د فیرنگ

د ابلیس په تعویذ او پاتی یو درنگ!

شام او فلسطین

تل د میخانه آباده اوسی د فرانسیانو
 د کے د سرو وینو نه بیسے دی د حلبو
 حق د یهودیانو که کیدے په فلسطین شی
 ولے نشته حق هسپانیه کتیرے د عربو
 اصل مقصد بل دے د انگریز د بادشاهی
 ذکر د تاریخ دے نئ د شهدو د رطبو!

* حلب و شام د یو مشهور بھر نوم د -
 پخوا زمانه کتیرے د دے حائے بیسینه مشهوره ده -

سیاسی پیشوا

شه آمید د سیاست له مشرانو

دا خاکباز لری له خاورو خپل پیوند

همیشه په مچ سیری د دوئی نظر وی

په دنیا لکه جولا لری کمند

زار د هغه قافلے چه ئے د امیر وی

تخیل ملکوتی او شوق بلند!

د غلامیٰ نفسیات

سخت نازک دی د ملل د رنج اسباب

که ئے سم وائے بیان کئی نئے راحی

د شیرئی دین کئی شیخان د غلامانو

فلسفه د لومبرانو لتوی

که مرید وی د فرعون د طاقت پت پت

د قام حق کئی ده لعنت دا کلیمی!

د غلامانو نهو نځ

(د ترکی هلال احمر وفد لاهور کښه)

پس د نمانځه راته کویا شو یو ترکی مجاهد
دومره اوږدو سجدو ته ولې پروت وی ستاسو امام؟
هغه ساده مجاهد حوان هغه آزاد مومن
هیڅ خبر نه ووڅه وی نمونځ د غلام!
بلا کارونه وی دنیا کښه د آزادو خلقو
چه د عمل په خوند ئه جوړ وی د قومونو نظام
او د غلام بدن محروم وی د عمل له سوزه
چه تگ را تگ د ورځو شپو د ده په ژوند وی حرام
دوئی که اوږدې سجدې کوی نوڅه عجبه نه ده
بے د سجدې نه نور څه کار دے په دنیا د غلام!

خدا ئے د نصیب د امامانو کړی د هند د زمکے
 هغه سجدہ چه د ژوندون لری ملت له پیام!

فلسطینی عرب ته

زمانه ئے لا له سوی بے غمه نه ده
 زه خبر یم هغه اور دے ستا وجود کشرے
 ستا دارو شته جینوا کشرے نه لندن کشرے
 د ژوند رگ د فیرنگ دے لاس د یهود کشرے
 اورم دا چه وی نجات د غلامانو
 په پالننه د خودئی، خوند د نمود کشرے!

مشرق او مغرب

دلته د مرض سبب تقلید او غلامی ده
 هلته د مرض سبب نظام دے جمہوری
 نه مشرق بے غمہ دے ترے، نه مغرب بے غمہ
 عامہ ده د زرہ او نظر دواړو رنخوری!

د جاگہی نفسیات

(اصلاحات)

پکار نه شو زما نوی اسویلی هم
 دے کرم ده پتہ کړی بے مہری
 راتہ ودی سراوی کلونه په پنجره کشر
 کوره! خوښه که اسیر کړی اسیری!

د

محراب گل افغان
افکار

د محراب گل افغان افکار

(۱)

اے زما کہسارہ چرتہ لہ تا لار شم
 ستا لمن کنیے مے د پلار نیکہ دے خاک
 لہ ازله د شاہین او چرخ مقام بیے
 لہ گل تش او د بلبل لہ نغمو پاک
 د تا خم و پیچ کنیے مالہ جنتونہ
 د تا خاورے عنبرینے، آب تابناک
 باز بہ نہ شی د کونترو د لاس لاند
 روح بہ نہ کرم د بدن پہ شہ ہلاک!
 اے زما ننگیالی فقرہ ! حہ د خوبہ ؟
 د انگریز خلعت، کہ زور قمیص چاک چاک !

(۲)

زورِ حقیقت دے د قومونو رقابت خپلو کښے
 د دے آسمان په سترگو کران یمه نه زه او نه ته
 خودی کښے ډوب شه ، زمانے نه نا آسیده مه شه
 چه د دے زخم دی پخپله د ریمن بڼه کیده
 که لاشریک له کوز شولو د تا په زړه کښے
 په دے جهان کښے به یکتا شه یکانه له هر شه!

(۳)

قضائنه بدلشي دعا ، خودا کیدے شی
 چه بدل شه ته بدل دے کفتگو شی!
 ستا خودی کښے که پیدا یو انقلاب شو
 عجیبه نه ده بدل که چهار سو شی!
 شراب هغه وی او هغه ها و هو وی
 ساقی بل شان شی بدل رسم کدو شی!

تہ دعا کرے چہ آرزو د تا پورہ شی
زہ دعا کریم چہ بدلہ د آرزو شی!

(۳)

تول راہ روی دی پاتے د لارے
دا شین آسمان او دا مہر دا ماہ
سکندر راغے پہ شان د تندر
ناساپہ مرگہ! تہ تے ترے آگاہ؟
لوت د دلی ہم دولت نادر کرو
یو درز د تورے! بس قصہ کوتاہ!
پاتے پختون دے پاتے کہسار دے

اَلْحَكْمُ لِلّٰهِ اَلْمُلْكُ لِلّٰهِ

تنگ نہ حاجتہ آزاد بندیان دی

شیر چہ مجبور شی کم شی لہ روباہ!

شی لہ خودئی کہ فقیر بدل ستا
 تہ ہم شہنشاہ، زہ ہم شہنشاہ!
 بخت د قومونو ہغہ فقیر دے
 نہ کپری تکل چہ د شاہ د درگاہ!

(۵)

ہرہ لحظہ دے عیش و راحت کنیے نوے غم دے
 دا مکتب دا لوبے دا غوغا دا روا رو
 علم نہ دے زہر دے بہ حق کنیے د آزادو
 علم چہ دنیا کنیے در کوی دوه موتی جو!
 اے نادانہ تہ دی فلسفہ او ادب؟ ہیخ
 ہر یو ہنر غواپی بہ دنیا کنیے تک و دو
 ہغہ ہنرمند دے چہ قابو کنیے ئے فطرت دے
 شپہ ئے د سحر خوندے تک سپین لری پرتو!

عوازی کہ د فن خاوند د فن پہ برکت
نمر نہ وره ولے شی د پرخی پہ شان ضو!

(۶)

د ایجاد خاوند چہ دی شوک پہ دے عالم ایجاد کئیے
چارچاپیرہ ترے نہ چورلی پہ هر دور کئیے زمانہ
پہ تقلید ئے عبث نہ کرے کورے! فکر ئے لره
دا خودی چہ درسره ده ملغله یگانہ!
مبارک شه مبارک شه د تجدید پیغام دے قام ته
چہ ئے تل وی تصور کئیے فقط بزم شبانہ
خو زما سره خطرہ ده د تجدید نوے آواز هم
ده مشرق کئیے د تقلید د فرنگی یو بهانہ!

(۷)

روم بدل شو شام بدل، بدل شو هندوستان
 خپله خودی اوپیژنه، مرد کوهستان
 خپله خودی اوپیژنه
 او غافل افغان!

بڼه موسم، فراخه اوبه، خاوره بڼه زرخیزه
 اوس چه اوبه نه کپری پتیه دا څنگه دهقان؟
 خپله خودی اوپیژنه
 او غافل افغان!

پورته چه غورزنگ نه وهی دا څنگه دریاب دے
 مندے چه سیلی نه لری دا څنگه طوفان؟
 خپله خودی اوپیژنه
 او غافل افغان!

چا چہ خپلہ خاورہ کنبے حان اولتو او اوسوند
وی دے سلطانی پہ دھقانی ہسے قربان

خپلہ خودی اوپیژنہ

او غافل افغان!

ستا بے علمئی اوستاتہ عزت دے علمتانو
خرخ کرو عالمانو فاضلانو دین ایمان

خپلہ خودی اوپیژنہ

او غافل افغان!

(۸)

زاغ وائی چہ ستا وزرے دیرے بد نما دی

وائی بناپیرک ورتہ روند سترکے بے ہنر

لیکن اے شہبازہ! د مرغو دا چواریان

دی د شین آسمان لہ پیچ و خیمہ بے خبر

نہ پیڑنی حال او مرتبه د هغه باز
روح چه نئے د الوت په وخت وی سر تر پښو نظر!

(۹)

مینه کم ذاته نۀ ده اصل کښے په شان د هوس
نۀ شی په پرو د شهباز باندے الوت د مگس
په داسے طور هم بدلیدلے شی دستور د چمن
چه په بلبلو کرانه جاله شی په شان د قفس
په سفر تلونکے انتظار د نغارو نۀ کوی
د موج روانه قافله نۀ کړی پرواه د جرس
بیشکه ښکاری خو ژوندے ولے زلمے د مکتب
سر دے، په پورے فیرنگی نه دے راوړلے نفس
که تۀ دا غواړے چه د زړه د پرورش اوکاندے
تش د مومن یو بے اختیاره نظر دے ورله بس!

(۱۰)

هغه حوان د قبیلے د سترگو تور دے
 چه حوانی ئے وی بے داغه او کڈار سم
 د حنگل د زمرو هم تیر وی په جنک کښے
 او په صلح کښے هوسئ وی د تاتار سم
 عجب نه ده که په سوئ ئے هر څه سوزی
 سوزولے شی حنگل په یو شرار سم
 خدائے ور کړی دبدبه د بادشاهئ وی
 سم حیدر (رض) وی دے په فقر کښے، کرار سم
 سپک نظر ئے دے سر تورے ورځ ته مه کړه
 دا سر تور دے سرمایه د کلاه دار سم!

(۱۱)

چہ رویشانہ ئے پہ نور دہ توره شپہ
 بیلدلی شی یا هغه مړه ډیوه!
 آزادانو ته نشتر د تقدیر نوش وی
 بے همتہ زمانے نه کړی کله!
 هغه حوان نۀ دے لائق د معرکو
 چہ بے خودہ ئے کړی سحر د مرغ نغمه!
 زۀ ویریرم ستا مزاج ماشومانہ دے
 او دے چل د یورپی حلوائی زدہ!

(۱۲)

لا دینی او لاطینی! الوول شوے حہ کینے تہ؟
 دی دارو د ضعیفانو لا غالب الا هو

د معنی بشاریان دی واره له یورپه نا آمیده
 زړه راکښونکې ئے فضا ده بے نافرے واره آهوا!
 بے له اویکو د سحره د خودئی جوریدل کران دی
 دا لاله ښه را توکیری په کنار د آب جو!
 بشار کوونکی د کافر ده د مومن پخپله بشار ده
 دا زړه بت کده یعنی بت خانه د رنگ و مېو
 اے اسامه! امیران ټول کره بهر له جماعته
 چه محراب شو د دے واره په نمونخونو ترش روا!

(۱۳)

دا دنیا خو ما ته بل بل شان بشاری
 خبر نه یه چه وینی ستا نظر شه
 هر کومکل کښے د قیامت سحر بشاره شو
 د حوانانو افکار شو زیر و زیر شه؟

د بے زورہ ژوند کولے تلافی شی
 د حرم پیره! دعا ستا د سحر شه؟
 خودی نه شی زیور بدلے په خانقاه کبھے
 دا لوندے لمی به اونولی شرر شه!

(۱۴)

بے مستی او بے جرأتہ هره مینه ده رویاھی
 چه ئے متی وی مضبوطه هغه عشق ید اللھی
 چه سختی به ئے د لارے د سفر سامان کنړلو
 هائے زمونږ تن آسانی! ورک شو ورک هغه راهی
 وحشت مه کنړه دا تینتته، اے د سمه حوانکیه!
 د دے غرونو خلوتونه در بیئی خود آکاھی
 دا دنیا روایاتی ده دا عقبی مناجاتی ده
 چه دا دواړه دنیا بیلے دغه ده شهمنشاهی!

(۱۵)

ضمیر د بنیادم خپله په دے باندے گواه دے

گران نه دے اے د لار سالکه علم د فقیر

لائق د تورے هغه فولاد کله پاتی کیږی

چه خوئی کسپے ئے پوست والے را پیدا شی د حریر

که فقر خود دار نه وی نو یو قهر د مولا دے

چه فقر د غیرت خاوند وی خپله شی اسیر

د خان نه بے خبره فیرنگی کړے، گنی ته

اے پاک مومن بنده! خپله بشیر ئے هم نذیر!

(۱۶)

قامونو لره مرگ دے د مرکز نه جدائی

خاوند که د مرکز وی نو خودی وی خدائی

فقیری چہ لہ ترخو د زمانے دہ کلمہ منہ
 پہ دے فقر کبھے بوئی قدر دہ پاتے گدائی
 پہ دے دور کبھے ہم لاشتہ د مردانِ حق پہ وس کبھے
 معجزے چہ د پریت (۱) نہ جوڑولے شی رائی (۲)
 بے د دوئی لہ سوز و ساز حہ خوند نشتہ معرکو کبھے
 دا مومن بندگان حہ شو؟ چرتہ دی؟ چرتہ بہ یئی؟
 اے خورشیدہ رابکارہ کرہ د مشرق لہ پردو مخ خپل
 او دے غرونو تہ ورواغونده ملبوسِ حنائی!

(۱۷)

حوان او زورٹے پہ اور اوسوزی لمبہ شی
 پہ لکونو کبھے کہ یو لری یقین
 غرونو غارو کبھے پیدا شی کلمہ کلمہ
 ہنہ فقر چہ مکت کانپے کپی نگین

(۱) غر (۲) اورے -

تہ بہ خپل قلم پرے اولیکہ داستان خپل
 چہ خالی ساتلے خدائے دے ستا جبین
 دا فضا شنہ چہ آسمان ئے خلق بولی
 ہیخ ہم نہ دے کہ ور ہسک شو ستا شاہین
 کہ د تا د سر د پاسہ وی آسمان دے
 کہ د لاندے تر وزرو کپرو زمین!

(۱۸)

بنہ نکتہ راویستی دہ شیر شاہ سوری
 جدائی د قبائلو دہ خواری
 خوشحالیری د وزیر محسود بہ نوم
 د خورے پبتونولئی نہ انکاری
 زر تکرے دہ د کہسار مسلمان
 ہرہ دلہ دہ د خپل بت زناری!

هغه زورِ حرم هغه لات او منات
 د گذار دے مولا توان ورکړی جاری (۱)!

(۱۹)

دا نظر نه دے چه بیل کړی سره له زیرو زیر له سرو
 نظر هغه دے چه نه وی حاجت من د مهر و ماه
 د مومن منزل دے لرے د فرنگ له منزلونو
 قدم پورته کړه چه لاره ده نه ختمه نه کوتاه
 مغریانو را پرانستی میخانے خپلے هر چا ته
 سر مستی د نوی علم شوک کښی نه شه کښاه
 خو په دے نشه کښی زهر دی په دے نشه کښی مرگ
 په بدن کښی که د نه وی سوز او سوے د لا اله
 دا آواز به مے شوک واورى د خانانو کورونو کښی؟
 چه کند پوش یمه په سر مے نه پکړی شته نه کلاه!

(۲۰)

کوی د مقاصدو د فطرت تکھانی
 آزاد د صحرا حوان او یا زلمے کھستانی
 دنیا کئیے حساب اخلی له تھذیبِ فسونگره
 د دہ پہ فقیرئی کئیے ده راغونہہ سلطانی
 دا حسن و لطافت ولے او هغه قوت ولے؟
 بلبل ککستانی دے او شہباز بیابانی
 اے شیخہ! د مکتب فضا به نہ وی و لیکن
 جویری بیابان کئیے فاروقی او سلمانی
 سوونہ کالہ پس چرتہ پیدا د دے حریف شی
 د تورے پہ شان تیزه نشہ ده مسلمانی